

Projectplan Gebiedsgericht SLIM

REACT-EU

Gebiedsgericht SLIM: “Als het in Gaasperdam kan, kan het overal!!”

Dr. Anne Stijkel en Drs. Ing. Gerwin Verschuur, namens alle Partners

De leefwereld

De aanpak:

- Samen: van Quality to Quality Plus
- Opleid: individueel en collectief
- Warmtebronnen: met name met warmte uit afval (GroenGas)
- Oorzak: van 'Mud naar' 'Grondstof'

De aanpak omringt:

- Overstroomgebied
- Natuurontwikkeling
- Sport en recreatie
- Wonen

De mensen:
Beleefbaarheids aanpak

Substantieel verbeteren:

Puzzelen met deelconcepten: de samenhang

Doen & Leren

Gekendeld werken van leef- en systeemwereld:

- Vs 1, ADC: van reguleren naar faciliteren
- Vs 2, afval en grondstoffen: Opdracht "GFI in L&MCO-buizen"
- Vs 3, ontwikkelbaar: mini-vergister en rattenwerf aanpak

Nieuw Samenspel van Leef- en Systeemwereld: Robuuster worden met Evoluerende Partnerschappen

Van:

Naar:

Proloog: de gedeelde maatschappelijke gebiedsopgave centraal. Van Stichting naar Coöperatie(s)!

“10 jaar lang heb ik vooraan gevlogen, o.a. samen met Pauline Westendorp met het project ‘Wij krijgen Kippen’ (2010-2012, nationaal gefinancierd): ‘van binnen uit’ doen en leren in proces- en systeeminnovatie in de energietransitie, in Stadsdeel Zuid. Ik deed dat steeds vanuit Stichting Cocratos (een opleidings- en onderzoeksinstituut in vernieuwende duurzaamheidsconcepten ontwikkelen EN implementeren, door mij opgericht in 2006). Als procesinnovatie kwamen we met ‘gekanteld’ werken (als Leef- EN Systeemwereld): SAMENwerken in gelijkwaardigheid en wederkerigheid, in plaats van top-down OF bottom-up. Paulien doet dat stadsbreed nog in Netwerk 02025, ik vooral in Zuidoost vanuit Cocratos, waar ik zelf ook al 25 jaar woon, samen met medebewoners en medebedrijven en organisaties alhier, en kwam met vernieuwende concepten een aanpakken als Besmettelijke BUURTkracht, GroenGas als derde weg naar Aardgasvrij en Donut Deals¹. Steeds met mooie Partnerschappen, want samen komen we verder. Denk ook aan het ‘Gaasperdam SLIM naar QuickFit Aardgasvrij’ project, van mei 2019-dec 2020, waarin we zulke schitterende resultaten hebben behaald, zoals de driemaands cursus ‘Leven Lang Leren’ voor mensen in uitkeringssituaties om ze van betekenis te laten zijn in de buurt, al dan niet in de vorm van een buurtbaan (in opdracht van WPI). Of in de Donut-Deal ‘GFE in samenbeheer’ (deal met de gemeente in de vorm van een opdracht i.p.v. subsidie). In het rattenplan, in combinatie met de minivergister (ook een Donut-Deal, met opdracht vanuit de gemeente). We richtten in september jl. de lokale Coöperatie ‘de Groene Hub’ op, voortgekomen uit Cocratos, mede dankzij Stichting DOEN. Vanuit de Groene Hub als ‘hotspot’ gebeurt het nu, daar wordt lokaal geleerd EN vooral ook gedemonstreerd dat het ook echt anders kan, en hoe: Gaasperdam gezond en duurzaam in de benen, met kleine en grote oplossingen, met arm en rijk, huur en koop, binnen en buiten, ook op het gebied van voedsel, groen en afval! Zo werken we – heel concreet - ook middels broodnodige doorbraken aan echte systeeminnovaties.

Op die brede ervaring willen we met REACT-EU gelden doorbouwen, weer door al doende te leren en al lerende te doen. Maar nu is het ook voor mij (inmiddels 65) de tijd om iemand anders vooraan te laten vliegen, en zelf een stukje meer in de luwte te gaan, om dit ‘complex van transitieprocessen’ vol te kunnen houden. En daarom vliegt Gerwin Verschuur vanuit Energie Samen op mijn verzoek nu vooraan, de jongere versie van mij. Met hem heb ik al sinds 2003 (nadat hij in 2004 een mooie postdoctorale jaartraining bij mij heeft mogen volgen in cocreatiewetenschappen) mooie cocreaties gerealiseerd en gefaciliteerd. En dat willen we met nog meer mooie partners, zoals Eigen Haard, die ook echt dat ‘anders werken’ wil, zoals bij de VvE’s Senso I & II, waar we in ruim drie maanden met de bestuurders van de VvE (bewoners!) onlangs tot een GO gekomen zijn om met bewoners van 935 woningen – boven op hun al geplande renovatie - zonder extra kosten ook nog aardgasvrij te worden. En zo ook met de Hogeschool Utrecht, die op dit gebied met hun jonge mensen en hun docenten ook ‘anders leren’ wil: de lerende context!

¹ Een Donut Deal is een set van werkafspraken tussen twee of meer organisaties die samen in een complexe maatschappelijke opgave tenminste 1 thema van ‘de buitenkant’ van de donut van Kate Raworth’ (het ecologisch plafond) en tenminste 3 thema’s van ‘de binnenkant van de donut’ (het sociaal fundament) gelijktijdig en integraal aanpakken. Zo kom je (een gebied, een organisatie, bedrijven, mensen) meer en meer ‘in de donut’; gezond en wel, voor mens en aarde!

Omdat de EFRO-verantwoording een specifieke professionaliteit vraagt, hebben we voor dit lokale project nu onze landelijke grote broer “Energie Samen” ingeschakeld (de Coöperatie van Coöperaties) als penvoerder. Zij hebben een grotere en sterkere organisatie, en Gerwin Verschuur werkt daar al. Ik ga daar straks ook in dienst, als ‘de geestelijke hoeder van Gebiedsgericht SLIM’. Wat wij lokaal leren, vertalen wij door naar ‘de landelijke context’. Zo besmetten wij vanuit Gaasperdam ook andere buurten in Nederland op een positieve manier. En omgekeerd, wat Energie Samen al weet aan mooie voorbeelden elders, ‘vertalen’ we naar de lokale context van Gaasperdam. Gerwin Verschuur en ik coachen dus samen van daar uit de Groene Hub EN alle andere partners die daar omheen staan. Want ja, het maatschappelijk geldt dat aan ons wordt toevertrouwd willen we zo optimaal mogelijk inzetten voor het welzijn van de Gaasperdammers. Met een gezonde, duurzame bedrijvigheid in de donut-economie, waarin iedereen die dat wil ook een betekenisvolle bijdrage kan leveren. En, hoe mooi ons plan ook: onze ervaring heeft ons geleerd dat als we open staan voor de onverwachte kansen en die pakken, er nog mooiere resultaten ontstaan dan gepland.” (Anne Stijkel)

I Gebiedsgericht SLIM start met een aanpak ‘SLIM samen redzaam’

Om bewoners van Gaasperdam ‘gezond en duurzaam in de benen’ te krijgen richting een duurzame samenleving is door Cocrotos in samenwerking met verschillende partners al een aantal jaren ervaring opgedaan met een vernieuwende aanpak die zijn vruchten blijkt af te werpen. De vernieuwende aanpak stelt de bewoners van Gaasperdam centraal, en begint bij wat bewoners zelf beweegt om in actie te komen. Door aan te sluiten bij de belevingswereld van de bewoners zelf en de beweging ‘van binnenuit’ te versterken, leiden zorgen tot ideeën, ideeën tot plannen, plannen tot projecten, en projecten tot organisaties en bedrijvigheid. Op deze manier nemen bewoners eigenaarschap voor hun eigen problemen en oplossingen. Veel bewoners kunnen het niet alleen, maar willen het wel graag doen met mensen die zij kennen en vertrouwen. Deze bewoners hebben steun nodig van lokale organisaties en personen, die samen, schouder aan schouder, de wijk willen opbouwen. Het project ‘Gebiedsgericht SLIM’ is een volgende logische stap in het proces dat jaren geleden in Gaasperdam is ingezet met “Besmettelijke BUURTKracht” en “SAMENredzaam”. Gaasperdam is kansrijk omdat deze gecombineerde aanpak “SLIM SAMENredzaam” in deze wijk is ontwikkeld en beproefd. Uiteraard lukt niet alles wat wordt geïnitieerd, want niet elk ‘zaadje’ vindt een vruchtbare bodem om te groeien en te bloeien. Maar bewoners en lokaal gewortelde organisaties kunnen er samen wel voor zorgen dat de randvoorwaarden voor hun mooie initiatieven beter worden. Zodat zij hun eigen leven en ook de leefbaarheid van de wijk in eigen hand kunnen nemen.

II Gebiedsgericht SLIM zet een belangrijk stap vooruit: Van projecten naar bedrijvigheid

Bewonersinitiatieven starten vanuit een idee; dat wordt dan een project. Veel projecten stranden omdat ze niet doorgroeien tot een organisatie met bestaansrecht en een gezond verdienmodel. Duurzame ontwikkeling van Gaasperdam betekent dat je met elkaar op zoek gaat naar ‘waardering’ (ook financieel) voor waarde die wordt gecreëerd. Als je de bewoners mobiliseert om waarde te creëren voor de wijk, wil je ook dat bewoners in staat worden gesteld om daarvan de vruchten te plukken, op het moment dat de waarde wordt erkend en een prijs krijgt. Coöperatie de Groene Hub is opgericht om kansrijke initiatieven van bewoners, op het moment dat ze gaan groeien, samen ondernemend voort te kunnen zetten. Bewoners helpen elkaar en zetten elkaar in hun kracht. De coöperatie is een vereniging van ondernemende bewoners en bedrijven, die waarde creëren door Gaasperdam te verduurzamen. Duurzame ontwikkeling is daarmee echt van en voor de wijk. Het project Gebiedsgericht SLIM gaat Coöperatie de Groene Hub in staat stellen om door te groeien tot een professionele onderneming van wijkbewoners, met kleine en grote verdienmodellen. De energietransitie biedt kansen voor lokale verdienmodellen omdat er jaarlijks veel geld de wijk uitvloeit in de vorm van energiefacturen, en omdat er urgentie is om klimaatverandering te stoppen en de sociaal-economische positie van bewoners en MKB-bedrijven te verbeteren.

III Resultaten van Gebiedsgericht SLIM sluiten aan bij gemeentelijke doelstellingen

Omdat twee van de vier wijken in Gaasperdam Ontwikkelbuurt zijn, is in de eerste plaats

aansluiting gezocht bij de doelen van de ontwikkelbuurtenaanpak. Daarnaast sluit Gebiedsgericht SLIM natuurlijk aan bij gemeentelijk beleid op gebied van klimaatneutraal en circulair.

Doel: Verbetering van de kwaliteit van woningen, woonomgeving en gebouwde voorzieningen

Voorbeelden m.b.t. de woning zelf zijn Donut deal 1 (gordijnen naaien en/of isoleren) en Donut deal 2 (QuickFix Brigade: simpele isolatiemaatregelen a eenmalig 350 Euro om energierekening met 30 Euro per maand omlaag te krijgen).

Met buurtbewoners, Stichting Pracht en Kracht, Buurtwerkkamers ZO, ROC, Techniasium Ir. Lely Lyceum.

Een voorbeeld m.b.t. de leefomgeving is Donut Deal 3 “GFE in samenbeheer”, dankzij een opdracht van de gemeente: medio 2021 gaan 20 GFE-buurtbakbeheerders verspreid over Gaasperdam elk een gemeenschap vormen met 30 huishoudens om hun GFE apart in te zamelen. 600 huishoudens!

Met: buurtbewoners, studenten hogeschool (HU+HVA), Groene Hub, gemeente Amsterdam (afval en grondstoffen), Pantar/Werkbrigade.

Doel: Verbetering van de leefbaarheid

Een voorbeeld is Donut Deal 4: Oplossen rattenplaag door organisch afval (voedsel voor ratten) te vergisten en er energie van te maken. Een mooi voorbeeld van koppelkansen pakken. Dankzij een opdracht van de gemeente Amsterdam (ontwikkelbuurten) zijn hier in feb 2021 al afspraken over gemaakt met de partners. Nu de vergunning nog.....

Met: winkeliers, buurtbewoners, studenten ROC, studenten hogeschool, technasium Ir. Lely Lyceum, Groene Hub, basisschool de Morgenster, gemeente Amsterdam (stadsdeel Zuidoost, gebiedsontwikkeling Zuidoost), Hoorne Vastgoed (eigenaar winkelcentrum). In een later stadium haakt ook Eigen Haard aan, alsook de huurdersvereniging.

Doel: Verbetering van de sociaal-economische positie van de buurt en haar bewoners (Beschreven in WP2 sociale transitie)

We werken toe van 2 naar 12 Donut Deals. In elke deal 20 deelnemers, dus $12 \cdot 20 = 240$ actieve deelnemers.

Dankzij een opdracht van stadsdeel ZO (sociaal domein/WPI) geven we anno 2021 voor de tweede keer de driemaands cursus ‘Leven Lang Leren’: we nemen initiatieven van buurtbewoners als uitgangspunt en verbinden die deels met de pilot ‘buurtbanen’.

Deelneemster Nancy uit de eerste cursus organiseerde een reeks van 13 workshops: ‘Van voedselbankpakket naar voedselbanket’. Zo komt ieder tot bloei.

1000 bewoners nemen deel in de Groene Hub aan ‘slimme markten met workshops’, welke enkele jaren geleden ook al werden georganiseerd. Nu kan dat in Groene Hub, die zelf een demonstratieplek is van duurzame technieken en aanpakken, zoals de QuickFix-aanpak (voor eenmalig 350 Euro aan kleine maatregelen 30 Euro op je energierekening besparen).

50 sleutelpersonen uit de wijk worden tot kwartiermakers opgeleid die vervolgens in eigen omgeving tafelsessies houden in ‘SLIM samen redzaam’, daar komen dan 1000 volgers uit. 500 deelnemers aan trainingen, cursussen of spreekuur in de Groene Hub.

50 energie coaches die bewoners begeleiden met energiebesparing en duurzame opwek (van Quick-Nix tot Quick-Fit Plus).

3500 bewoners (inclusief VvE’s) worden actief betrokken bij de coöperatie de Groene Hub (10% van alle bewoners).

Met: gemeente Amsterdam (Pantar, Werkbrigade & WPI, Stadsdeel Zuidoost), ROC, bewonersgroep Holendrecht Schoon Zo Gewoon, Buurtwerkkamer, Groen PlatVorm Zuidoost, !Woon, Hogeschool Utrecht.

Doel: Koppeling van stedelijke ontwikkelingsgebieden met strategische buurtontwikkeling (Beschreven in WP3 democratische transitie)

Strategische buurtontwikkeling betekent dat buurtbewoners meer zeggenschap hebben over de buurtontwikkeling, dat hun problemen serieus worden genomen, dat ze worden meegenomen in de oplossingen en zelf mogen meewerken aan de oplossingen.

Kern van de aanpak is dat we bruggen bouwen en allianties maken tussen bewonersinitiatieven en grote spelers. Het Project Gebiedsgericht SLIM maakt mogelijk dat Coöperatie de Groene Hub in dat samenspel met formele organisaties een steeds professionelere speler wordt. Daardoor ontstaat een meer integrale samenwerking tussen initiatiefnemers uit de wijk zelf en gevestigde partijen die al actief zijn in Gaasperdam. Door betere samenwerking wordt meer impact gerealiseerd. Dit sluit helemaal aan op 'de buurtstudie Holendrecht', alsook op het 'Masterplan Zuidoost' met daarin de 'hotspot aanpak'. Uitgangspunt in deze aanpak is een brede alliantie van partijen met een integrale samenwerking met het gebied en de buurtbewoners. De ontwikkeling van coöperatie de Groene Hub is cruciaal om actieve buurtbewoners in positie te brengen voor dat samenspel. Daarnaast is het nodig om barrières weg te nemen die doorontwikkeling van waardevolle buurtinitiatieven in de weg staan. Dat betekent kansen zien om waardecreatie te verbinden met verdienmodellen voor bewoners. Als we zeggen: "afval is grondstof en heeft waarde", dan wordt de vraag van bewoners van Gaasperdam: "mogen wij die waarde lokaal verzilveren en gebruiken voor de opbouw van de wijk?" Voorbeeld: "mogen wij organisch afval in de wijk zelf vergisten en tot waarde maken?" Soms zijn dan systeemdoorbraken nodig omdat het nu nog anders is georganiseerd, en waarde uit het gebied weglekt. Dat zal regelmatig ook 'schuren'.....

Met: Groene Hub, gemeente Amsterdam (Stadsdeel Zuidoost, gebiedsontwikkeling Zuidoost), en alle hiervoor genoemde partijen.

Doel: Verbetering van de energetische kwaliteit (duurzaamheid) van de woningen - waaronder het Aardgasvrij maken van bestaande- en nieuwbouw (Beschreven in WP4 technische transitie)

Wij werken in dit project uitsluitend met de bestaande bouw. Met isoleren en met eigen opwek realiseren we 15-20% CO2 reductie.

Collectieve inkoop (zonnepanelen en isolatie) deden we al in 2020 met meer dan 1.000.000 Euro omzet. Dat gaan we zeker weer doen, mogelijk ook voor hybride warmtepompen (verzoek bewoners).

Van klein naar groot werken! Klein: QuickFix-Brigade en Groot: 935 woningen van de Vve's Senso 1 en 2 in Holendrecht; gevelrenovatie met 260 woningen (Climate Kic-aanpak) in winkelcentrum Reigersbos.

Aardgasvrij maken van woningen: concepten verbinden met deelgebieden en bewoners; 3 buurtwarmteprojecten in bestaande bouw. We mikken in de looptijd van het project op totaal 1500 woningen in de projectontwikkeling, maar vermoedelijk nog niet 'in uitvoering'.

Met: Eigen Haard, VvE's, !Woon, gemeente Amsterdam (Amsterdam Aardgasvrij, gebiedsontwikkeling Zuidoost, stadsdeel Zuidoost), Klimaatmissie, Alliander, Groene Hub, ESCOM, Hogeschool Utrecht.

IV Gebiedsgericht SLIM heeft blijvende effecten in Gaasperdam en is inspiratiebron voor vergelijkbare wijken

Duurzame ontwikkeling is niet abstract of ver van mijn bed. Het is heel concreet en het komt voort uit gedrag van mensen en van organisaties. Uit wat ze bewust of onbewust doen of juist nalaten te doen. Duurzame ontwikkeling heeft dus bewustzijnsontwikkeling, gedragsverandering en systeemverandering in zich. Dat betekent dat het lerend vermogen van bewoners en organisaties wordt aangesproken. Om die reden is er in Gebiedsgericht SLIM ook zoveel aandacht voor individueel en gezamenlijk leren. Want daardoor ontstaat blijvende verandering van bewustzijn, van gedrag en van samenwerking tussen partijen. Een belangrijk punt in het leren is de bereidheid om te leren, en om te reflecteren op je eigen handelen als persoon of als organisatie. Een spiegel is niet altijd comfortabel. Het is eenvoudiger om je om te draaien en de ander verantwoordelijk te houden voor zijn of haar gedrag. In Gebiedsgericht SLIM gaan we deze confronterende spiegels niet uit de weg. Want we staan voor 'Gaasperdam zelfbewust duurzaam in de benen'!

Voor zover we onderzoek doen in Gebiedsgericht SLIM is dat erop gericht om de wijkbewoners en Gaasperdam vooruit te helpen. Daarbij wordt dankbaar gebruik gemaakt en voortgebouwd op concepten en praktijken die elders in ontwikkeling zijn. De onderzoeksvraag daarbij is dan hoe deze concepten en praktijken in de context van Gaasperdam werkzaam kunnen worden. Het gaat bovenal om een (onder-)zoekende houding: "hoe kan het wel", met de mensen en organisaties die daarin actief (willen) zijn. Dus voor zover wij bureaustudies doen, bijvoorbeeld rond systeemintegratie, zijn die erop gericht om concrete verdienmodellen voor Gaasperdam te vinden en toe te passen. De organisaties die betrokken zijn bij Gebiedsgericht SLIM brengen zelf ook waardevolle concepten en praktijken in. Energie Samen bijvoorbeeld heeft verspreid over het land al veel ervaring opgedaan met bewoners betrekken bij de warmtetransitie. Maar nog niet eerder in een wijk met een zo grote diversiteit aan bewoners als in Gaasperdam. Ook andere partijen brengen concepten in die elders ontwikkeld zijn, maar die door middel van praktijkgericht onderzoek specifiek gemaakt zullen moeten worden om te kunnen passen bij de omstandigheden in de wijk en de diverse stakeholders, zowel bewoners en professionals. Deze concepten zijn dan wellicht in een pilot uitgetoetst, maar nog niet gestandaardiseerd zodat zij in alle omstandigheden zomaar kunnen worden uitgerold. We zullen samen met de bewoners van Gaasperdam gaan leren wat die concepten in Gaasperdam waard zijn, en ze al doende lerend aanpassen. De concepten en praktijken van Energie Samen zullen verrijkt met de ervaringen van Gaasperdam ook elders effectiever zijn. Het zelfde geldt voor de Donut Deals, die in Gaasperdam ontwikkeld gaan worden in Gebiedsgericht SLIM. Het gaat de bewoners en de organisaties die daar omheen staan iets leren, het gaat blijvend bijdragen aan een duurzamere samenleving. En het gaat anderen inspireren om het voorbeeld van Gebiedsgericht SLIM te volgen.

Tot slot: Beelden zeggen meer dan duizend woorden!

En daarom ons advies: zie het **filmpje**: <https://youtu.be/mlstWfBSp7A> en lees de separate **bijlage: Presentatie voor de Stedelijke Advies Groep (SAG)**.

Inhoudsopgave

Proloog: de gedeelde maatschappelijke gebiedsopgave centraal. Van Stichting naar Coöperatie(s)!	3
Inhoudsopgave	0
Introductie: de gedeelde maatschappelijke gebiedsopgave centraal	2
Context	6
Amsterdam breed	6
Inzoomen op Gaasperdam	6
Doelstelling	10
Meerwaarde	12
Activiteiten	14
Projectplanning	15
Werkpakket 1: Projectmanagement en disseminatie	16
Werkpakket 2: Sociaal transitie arrangement	17
Werkpakket 3: Democratisch transitiearrangement	20
Werkpakket 4: Technisch transitiearrangement	23
Resultaten	26
Go / no-go momenten en criteria	28
Organisatie	30
Projectorganisatie	30
Administratieve organisatie	32
Aanbestedingen	32
Communicatie	33
Disseminatie en Communicatie vereisten EFRO	33
Wet- en regelgeving	34
Milieu	34
Ruimtelijke ordening	35
Staatssteun	35
Aansluiting bij programmadoelstellingen	36
REACT EU-doelstellingen	36
Aansluiting bij Kansen voor West II	37
Gebiedsplan Gaasperdam, Driemond 2020	37
Ontwikkelbuurten	38
Coalitieakkoord 2018 - 2022	39

Duurzaam herstelplan	40
Economisch herstel- en investeringsplan 2021-2024	40
Uitstraling	40
Uitstraling wijk en stad	40
Horizontale doelen/inclusiviteit	41
Duurzaamheidstoets	42
Kostenbegroting	43
Uitgewerkt financieringsplan	43
Introductie deelnemers tabel	45
Introductie betrokkenen tabel	48

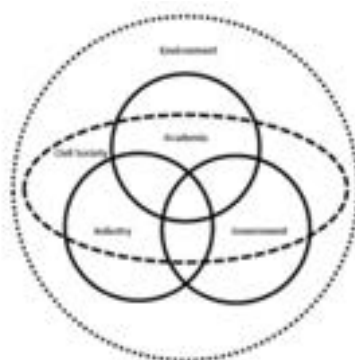
Dat betekent dat het circulair denken en de 'globale' Donut economie met al haar ecologische en sociale dimensies in Amsterdam leidend zijn bij het vinden van duurzame oplossingen, ook op wijkniveau. In Gaasperdam heeft Stichting Cocrotas daar sinds 2019 al mooie praktische vertaalslagen aan gegeven, o.a. met (1) verkenningen van kosten en mogelijkheden van een hogedrukvergister voor GroenGas uit poep en GFE, (2) verkenning van kosten en praktische mogelijkheden om onze warmtevraag 'QuickFit' met 50% terug te brengen middels hybride warmtepompen, zonnepanelen en kierdichting, en met (3) Donut-Deals, om hiermee ook de sociale en democratische kansen voor de wijk te pakken.

Voor het project Gebiedsgericht SLIM hebben wij een samenwerkingsverband gevormd tussen verschillende projectpartners. De betrokken partners zijn weergegeven in Figuur 2.

Figuur 2: projectpartners en betrokkenen gebiedsgericht SLIM

Wij werken als consortium van bovengenoemde partners samen in een vernieuwende constellatie: de 'quintuple helix': terwijl de systeemwereld (overheden, bedrijfsleven en kennisinstellingen) nog vaak vanuit de triple helix acteert, vergt een "quintuple helix" een nieuwe, context-lerende, aanpak met nieuwe spelers en nieuwe spelregels. Zie figuur 3. Deze aanpak start voor ons als Partners bij de bewoners en hun gemeenschap en leefwereld.

Figuur 3: Quintuple helix (Caravannis e.a. 2012)

Wij starten bij bewoners omdat in de klassieke triple helix benadering de kosten om bewoners (kopers en huurders) in de meewerkstand te krijgen een onderschatte kostenpost is. In onze visie die ten grondslag ligt aan dit project staat de burger als eindgebruiker aan het roer in keuzemogelijkheden, zeggenschap en eigenaarschap. Anders gesteld zijn het niet bewoners die betrokken worden bij 'beleid', maar overheden, bedrijven, kennisinstellingen en andere maatschappelijke organisaties die

dienstbaar worden aan de wijkbewoners. Wij ondersteunen de bewoners om daarin eigen kracht en organisatievermogen te ontwikkelen. Op deze manier werken we samen aan het behalen van de doelstellingen. De invulling van de Quintuple helix ziet er als volgt uit:

1. Gemeenschap en leefwereld	De doelgroep: 34.000 inwoners van Gaasperdam
2. Georganiseerde samenleving	o.a. Coöperatie de Groene Hub, Coöperatie Energie Samen
3. Overheid	o.a. Gemeente Amsterdam, Waternet
4. Bedrijfsleven	o.a. Escom, Klimaatmissie Nederland, Eigen Haard
5. Kennisinstellingen	o.a. Hogeschool Utrecht, RUG, Stichting AMS

Het Consortium bestaat dus uit organisaties in de categorie 2, 3, 4 en 5, maar het samenspel includeert ook categorie 1: de gemeenschap en leefwereld en de initiatieven en organisaties die daarin ontstaan of al actief zijn. Zoals bijvoorbeeld de Buurtwerkkamers, Stichting Pracht en Kracht, Hoorne Vastgoed, Winkeliers/restauranthouders van winkelcentrum Holendrecht, Groen Platvorm Zuidoost. Zo werken wij breed en in wisselende coalities samen aan de grote maatschappelijke opgaven van Gaasperdam.

Aangezien dit project dus veel verschillende projectpartners bevat, beschrijven we hier alleen kort de 8 partners die straks REACT-EU subsidie hopen te ontvangen. Een uitgebreidere beschrijving van alle 8+10 projectpartners is te vinden in tabelvorm op pagina 43 en verder.

1. Coöperatie De Groene Hub (**Georganiseerde samenleving**): Dit wordt de nieuwe ondernemende gebiedsspeler van en voor de bewoners van Gaasperdam. In deze wijkorganisatie krijgt het ondernemerschap van de bewoners vorm om Gaasperdam gezond en duurzaam in de benen te krijgen. De Groene Hub is in september 2020 door Stichting Cocratos opgericht voor dit doel. Concreet geeft zij inhoud aan een doe- en leergemeenschap voor sociale en duurzame koplopers.
2. Coöperatie Energie Samen (**Georganiseerde samenleving**): Deze partner is 'de grote broer' van de Groene Hub (coöperatie van coöperatie met meer levenservaring) zal penvoerder en projectleider zijn van het project. Dr. Anne Stijkel, de oorspronkelijke grondlegger van dit project, vanuit Stichting Cocratos de geestelijke moeder van dit transitieproces van 2010 tot 2020, zal vanaf nu in dit REACT-EU-project ook deelnemen aan en optreden als medewerker van Energie Samen. Als landelijke koepel van bewonerscoöperaties in de energiesector biedt Energie Samen haar leden o.a. kennis en expertise om duurzaamheidsprojecten tot een succes te maken. Het is haar doel om samen met de burger te realiseren dat iedereen kan meewerken en profiteren van een schone en betaalbare energievoorziening. Deze doelstelling verwacht zij te behalen met behulp van dit project.
3. Gemeente Amsterdam (**Overheidsinstelling**): De gemeente Amsterdam wil werk maken van integrale duurzame gebiedsontwikkeling en daarom zijn allerlei afdelingen nu actief die in dit project met Coöperatie de Groene Hub en de leefwereld gaan samenwerken. De gemeente Amsterdam, waarvan de Afdeling Gebiedsontwikkeling en Transformatie Zuidoost en Ouder-Amstel in het bijzonder, ondersteunt dit initiatief van harte, blijkend uit de deelname in de vorm van Partnerschap in "Gebiedsgericht SLIM". Daarnaast wordt het initiatief ondersteund door andere stedelijke Teams, zoals Afval en Grondstoffen, Ruimte en Duurzaamheid, Circulaire Economie en Aardgasvrij, Gebiedsteam Gaasperdam en het team Sociaal Domein van Stadsdeel Zuidoost.
4. Waternet (**Overheidsinstelling**): Waternet is als partner betrokken bij de derde weg naar aardgasvrij met groen gas. Waternet onderzoekt de wenselijkheid en haalbaarheid van het lokaal vergisten van het rioolwater van Gaasperdam m.b.v. de AHPD-technologie, tot GroenGas (in het project "Gaasperdam SLIM naar QuickFit Aardgasvrij", 2019-2020). Met

'Gebiedsgericht SLIM' (2021-2023) kan Waternet ook haar expertise inzetten in de praktijk en zo haar missie om Nederland te verduurzamen proberen te behalen.

5. ESCOM (**Bedrijfsleven**): Escom heeft een energie transitie concept ontwikkeld bestaande uit een combinatie van technologie, kennis en innovatieve producten (ook financieel) waardoor de energietransitie mogelijk gemaakt kan worden. In combinatie met een project waarbij burgerparticipatie, betrouwbaarheid en betaalbaarheid centraal staat, maken zij hun concept graag tot een succes.
6. Klimaatmissie Nederland (**Bedrijfsleven**): De missie van Klimaatmissie NL is om energiezuinige, aardgasvrije, sociale koopwoningen (o.a. in Amsterdam Zuidoost) op een duurzame manier te renoveren. De ambitie is om dit op te schalen naar 3.500 woningen en dit door te ontwikkelen naar minimaal 10.000 woningen per jaar. Zij wil ook bijdragen aan het verhogen van werkgelegenheid, het verminderen van CO₂ en energiearmoede, middels een one-stop-shop met een integrale aanpak.
7. Eigen Haard (**Bedrijfsleven**): Woningcorporatie Eigen Haard heeft als missie zich in te zetten voor verduurzaming van haar woningbezit. In dit project wil Eigen Haard ervaring opdoen met een nieuwe manier van samenwerken in verduurzaming met woningeigenaren en huurders in VvE-verband (gespikkeld bezit), zoals de VvE's Senso I & II met 935 woningen in Holendrecht.
8. Hogeschool Utrecht (**Kennisinstelling**): De kernactiviteit van de HU ligt o.a. in het samenbrengen van verschillende disciplines en invalshoeken om zo de kansen voor duurzame vernieuwing te kunnen benutten. Vanuit deze visie werkt de HU graag mee aan oplossingen voor het versnellen van de energietransitie.

Dit project wordt aangestuurd door vier 1^e schil projectpartners (stuurgroep) die de quintuple helix vertegenwoordigen: Coöperatie de Groene Hub, Coöperatie Energie Samen, Gemeente Amsterdam en de Hogeschool Utrecht, onder leiding van Gerwin Verschuur van Coöperatie Energie Samen. Deze vier projectpartners overzien 'het geheel', terwijl de vier andere projectpartners op onderdelen een substantiële bijdrage leveren (Eigen Haard, ESCOM, Klimaatmissie, Waternet).

Context

Amsterdam breed

Amsterdam wil een duurzame en circulaire stad zijn, voor nu én voor de generaties na ons. Een groene, gezonde, en welvarende stad voor iedereen die hier woont, werkt of op bezoek komt. Amsterdam gunt de Amsterdammers een gezonde groene leefomgeving. De gemeente past zich aan en bereidt zich verder voor op een veranderd klimaat (met meer hitte, droogte, wateroverlast en kans op overstromingen). Ze zetten vol in op de energietransitie en het hergebruik van grondstoffen. Daarom kiest ze voor aardgasvrije wijken, milieuvriendelijker opwekken van elektriciteit en warmte, verregaande energiebesparing en uitstootvrij verkeer. Afval en grondstofverlies voorkomen ze door zo veel mogelijk kringlopen te sluiten. Om dit te bereiken heeft Amsterdam de Routekaart Amsterdam Klimaatneutraal 2050² opgesteld. Om deze ambities te realiseren gebruikt Amsterdam in haar strategie een speciaal voor de stad ontwikkelde uitwerking van het 'donut model' van de Britse econoom Kate Raworth. Dit model beschrijft hoe samenlevingen en bedrijven kunnen bijdragen aan economische ontwikkeling die de grenzen van planeet en samenleving respecteert.

De implementatie van de plannen is in sommige gebieden een grotere uitdaging dan in andere. Met name in ontwikkelbuurten, vooral in Nieuw-West, Zuidoost en Noord, is de Routekaart niet breed bekend vanwege de grote hoeveelheid andere problematieken die in de wijk bij de mensen spelen. In ontwikkelbuurten zijn bewoners voornamelijk bezig om zichzelf van hun eerste levensbehoeftes (eten, geld, veiligheid, zekerheid) te voorzien en hebben daardoor de verduurzaming momenteel lager op de agenda staan. Nochtans hebben de Europese Unie en de Nederlandse overheid de duurzaamheidsambitie nog steeds hoog op de agenda staan en zullen juist nu een extra boost willen geven aan een groen herstel uit de crisis.

Inzoomen op Gaasperdam

Gaasperdam is onderdeel van Amsterdam Zuidoost en bestaat uit vier buurten: Holendrecht, Reigersbos, Gein en Nellestein (Figuur 4). De eerstgenoemde twee buurten hebben de status 'ontwikkelbuurten'. Gaasperdam is in de jaren 80 gebouwd als typische woonwijk met een relatief uniforme samenstelling van ruwweg drie soorten woningen:

- 5000 laagbouw grondgebonden woningen
- 4000 middel-hoogbouw (4 lagen)
- 4000 hoogbouw

Door de buurten heen is de bebouwing overigens niet homogeen. Veel van deze woningen zijn 40 jaar geleden door woningcorporaties of projectontwikkelaars ontwikkeld en in de loop der tijd deels verkocht. Daardoor is er in de middel-hoogbouw en hoogbouwcomplexen veel 'gespikkeld bezit' ontstaan. Dat maakt nu de verduurzaming, de besluitvorming erover en de financiering ervan moeilijker. Ook nationaal loopt met hier tegenaan en zijn daar nog geen oplossingen voor gevonden. Voor de grondgebonden woningen geldt ook dat individuele eigenaren niet zo makkelijk te organiseren zijn voor verduurzaming.

Daar komt nog bij dat dit Amsterdamse buitengebied meer dan 34.000 inwoners heeft met een multiculturele-samenstelling. De wijk bestaat uit een mix van midden- en laagopgeleiden, deels ook laaggeletterden en kent tevens een grote variatie in leeftijdssamenstelling. De wijk loopt de laatste 10-15 jaar tegen groeiende ruimtelijke en sociale leefbaarheidsproblemen aan: afval op straat en rattenoverlast; onveiligheid en criminaliteit. In de wijk is de werkloosheid meer dan 12%, zijn de

² <https://www.amsterdam.nl/bestuur-organisatie/volg-beleid/coalitieakkoord-uitvoeringsagenda/gezonde-duurzame-stad/klimaatneutraal/>

cultuurverschillen tussen westerse (45%) en niet-westerse (55%) bewoners groot en neemt de vergrijzing met de jaren toe (Figuur 5).

Figuur 4 Locatie en gebiedskenmerken Gaasperdam, Amsterdam Zuidoost

Figuur 5: Overzicht inwoners Gaasperdam

Met het coalitieakkoord “Een nieuwe lente en een nieuw geluid³” zet het College inzake de ontwikkelbuurten de toon voor de komende jaren. ‘We staan voor stevige uitdagingen, onze ambities zijn groot en wij zijn ervan overtuigd dat dit het moment is om wissels te verzetten. Dat doen we met het oog op de toekomst en hierbij kiezen we consequent voor hen die het het moeilijkst hebben. In

³ <https://www.amsterdam.nl/bestuur-organisatie/volg-beleid/coalitieakkoord-2018/>

deze ontwikkelbuurten zijn de maatschappelijke problemen het grootst en meest hardnekkig in onze stad'.

Een onderschatte kostenpost van de 'Routekaart Amsterdam Klimaatneutraal 2050' en de 'Actualisatie Bestuursopdracht Ontwikkelbuurten 2019-2022' zijn de kosten om bewoners (kopers en huurders), met name in ontwikkelbuurten, in de meewerkstand te krijgen. Specifieke kenmerken en uitdagingen voor ontwikkelbuurten in het algemeen en Gaasperdam in het bijzonder zijn;

a. Sociaalmaatschappelijke percepties; bewoners-eigenaren van woningen uit ontwikkelbuurten voelen zich geen probleemeigenaar van de klimaatambities van de stad. Daardoor ontbreekt het initiatief zelf maatregelen te ondernemen om de duurzaamheid van de woning te verbeteren. Slechte leefomstandigheden door verschillende oorzaken en geïnstitutionaliseerd wantrouwen tegen overheden en grote bedrijven werken weerstand tegen opgelegd beleid in de hand.

b. Verkeerde democratische beginselen; Beleidsmakers denken vanuit vaste kaders. Bewoners krijgen geen of weinig inspraak en eigenaarschap in hun eigen energievoorziening. Probleemeigenaarschap en betrokkenheid bij bewoners ontbreekt daardoor en blijft bij de lokale overheid liggen. Bestaande regelgeving houdt dit in stand. Veel gemeenten zien het daarom als een uitdaging om een aanpak te vinden voor het aardgasvrij maken van hun wijk of buurt die ertoe leidt dat ook kwetsbare groepen mee kunnen doen. Traditioneel beleid veroorzaakt een oneerlijke verdeling van de lusten en de lasten waardoor weerstand ontstaat tegen de energietransitie. Ook het relatief grote deel van het inkomen dat moet worden besteed aan verduurzaming leidt tot weerstand.

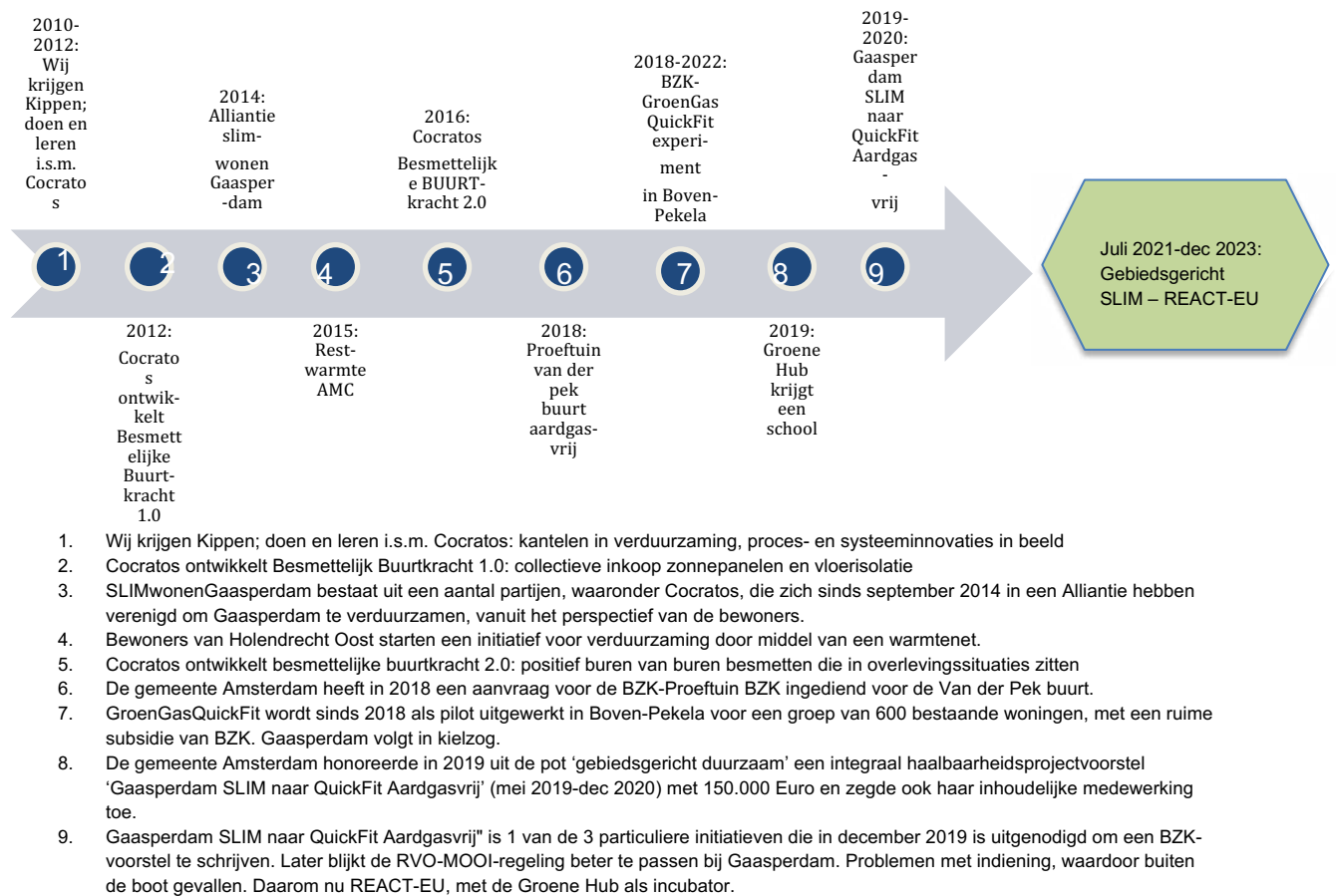
c. Techniek is niet dé oplossing; er bestaat geen 'one size fits all' oplossing. Traditioneel bestaan de meeste Nederlandse buurten uit een mix van woningen. Dat wil zeggen, een mix van vrijstaand, half- vrijstaand, rijtjeswoning, hoogbouw en laagbouw die allen met verschillen in handelingsruimte geconfronteerd kunnen worden. Niet elke combinatie van maatregelen is overal mogelijk en dat heeft met zowel kosten als met geografische beschikbare bronnen en kansen te maken. Een gebiedsgerichte aanpak vanuit een centrale technische oplossing (bijvoorbeeld lokale warmtenetten) biedt daarom niet voor iedere woning of complex ('Warmtekavel') de beste oplossingsbalans tussen kosten en comfort. Er is geen universele aanpak; bestaande technologische oplossingen zijn ontoereikend of te duur.

Amsterdam heeft derhalve te maken met taaie vraagstukken en complexe uitdagingen. Dat vraagt om een zoektocht naar oplossingen vanuit andere verhoudingen tussen overheid, burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties en kennisinstellingen. De mogelijkheid tot vernieuwing ligt onder andere in de lokale uitvoeringspraktijk als ook intrinsieke motivatie en empowerment van burgers⁴. Het is belangrijk dat de motivatie om duurzame beslissingen te nemen vanuit de bewoners zélf komt en niet opgedragen wordt door een externe (overheid/stad) speler.

Het is van groot belang voor onze duurzame doelstellingen om een manier te vinden om de inwoners van Gaasperdam en andere vergelijkbare wijken te betrekken bij de grote maatschappelijke gebiedsopgaven. Het huidige projectplan heeft hiervoor een unieke oplossing bedacht waarin de bewoners van de wijk een centrale rol vervullen: 'Gebiedsgericht SLIM'. Dit project bouwt voort op het haalbaarheidsproject "Gaasperdam SLIM naar QuikFit aardgasvrij" (mei 2019-dec 2020) waarin eerdere positieve ervaringen met de door Stichting Cocrotos speciaal voor deze wijk ontwikkelde en beproefde concepten Besmettelijke BUURTKracht (2012-2016), SAMENredzaam (2014-2016) en Donut Deals (2019-heden; zie verderop) werden ingezet. Zie: www.slimwonengaasperdam.nl, www.samenredzaam.nu, www.groenehub.org. Ook werd hierin voortgebouwd op de lessen uit het project "Wij krijgen Kippen" (2010-2012) (thans 02025 geheten) op het gebied van proces- en systeeminnovatie, met name voor wat betreft de insteek: top-down of bottom-up. De les was dat het

⁴ Het stimuleren van Duurzaamheid in de Stad, Een onderzoek advies aan de Gemeente Den Haag, Drift, 2011

geen of-of kwestie is maar dat beide nodig zijn. Het is wel belangrijk dat deze niet langs elkaar heen werken. Ze moeten elkaar ontmoeten als leefwereld en systeemwereld (gemeenschap en gemeente), dan 'kantelen' in gelijkwaardigheid en wederkerigheid, en vervolgens "samen vooruit!". Onderstaande tijdlijn geeft aan dat al een flinke aanloop is geweest naar het huidige project. Hierdoor is het draagvlak in de wijk stukje bij beetje toegenomen waardoor het project 'Gebiedsgericht Slim'-REACT-EU gebruik kan gaan maken van de springplank die de afgelopen jaren is ontwikkeld.

Doelstelling

Met het Gebiedsgericht SLIM project in Gaasperdam wil het consortium het volgende hoofddoel bereiken:

“Het realiseren van duurzame transities (sociaal, democratisch en technisch) in de wijk Gaasperdam door juist de waarden van de bewoners en bedrijven centraal te stellen en te verbinden met de maatschappelijke gebiedsopgaven (waaronder de energietransitie en circulariteit).”

Alhoewel het project is gefocust op Gaasperdam is het de uiteindelijke ambitie een ‘blueprint’ te ontwikkelen van de aanpak die kan worden ingezet om soortgelijke uitdagingen in soortgelijke wijken⁵ aan te pakken. Uiteraard heeft iedere wijk zo haar eigen specifieke kenmerken, maar daar wordt in het model juist rekening mee gehouden.

Als het ons lukt om in samenspel met bewoners een transitie aanpak te ontdekken die daarin effectief is, dan komt er extra energie en creativiteit vrij om met name de energietransitie in de gebouwde omgeving sneller en tegen lagere kosten te realiseren met elkaar. Steeds meer komt het thema ‘betrokkenheid van bewoners’ op de agenda, waarbij beleid meer uitgaat van de behoeftes en wensen van bewoners zelf. De beweging waarin woningcorporaties en gemeenten bewoners steeds actiever betrekken bij renovaties is al langer zichtbaar. Echter is hier veelal nog steeds sprake van een ‘ééndimensionale’ vorm van participatie. Namelijk, bewoners worden uitgenodigd mee te denken in voor gestructureerde kaders. Oplossingsrichtingen worden dan naar gelang de economische en sociaal-politieke context in meer of mindere mate meegewogen. Implementatie van beleid vindt vervolgens plaats met de overheid in een sturende rol.

De visie van dit project gaat een stap verder. Hierin staat de burger dus als eindgebruiker aan het roer in keuzemogelijkheden, zeggenschap en eigenaarschap. Anders gesteld zijn het niet bewoners die betrokken worden bij ‘beleid’, maar overheden, bedrijven en andere maatschappelijke organisaties die dienstbaar worden aan de toekomstvisie van de wijkbewoners met betrekking tot hun wijk. Zij moeten de bewoners ondersteunen om daarin eigen kracht en organisatievermogen te ontwikkelen. We noemen dit ook wel ‘*next community of next neighbourhood*’ (Walraven & Vos, 2019⁶). Het gaat hier in andere woorden om de verschuiving van ‘*government-induced interactive governance*’ (door de overheid geïnitieerde vormen van interactieve beleidsvorming) naar ‘*citizen-induced interactive governance*’ (door bewoners geïnitieerde vormen van interactieve beleidsvorming). ‘Bottom up’ meets ‘Top down’. We gaan werkenderwijs innovaties in stedelijk management ontwikkelen, toepassen en delen. Dat doen we door middel van multidisciplinair praktijkgericht onderzoek & implementatie. De activiteiten worden georganiseerd als leer- en experimenteer communities waarin verschillende onderzoeken, bijeenkomsten en experimenten elkaar versterken.

Er wordt een totale wijkaanpak met een waaier aan instrumenten ontwikkeld voor Gaasperdam (Figuur 6). De doelstelling is drie verschillende transitie aanpakken (sociaal, democratisch en technisch) te ontwikkelen en daarmee te experimenteren. Deze transitie aanpakken worden hier kort toegelicht en zijn verder uitgewerkt in het hoofdstuk ‘Activiteiten’.

⁵ <https://www.amsterdam.nl/bestuur-organisatie/volg-beleid/coalitieakkoord-uitvoeringsagenda/fijne-buurten/ontwikkelbuurten/overzicht/>

⁶ https://www.narcis.nl/publication/RecordID/oai:hbokennisbank.nl:sharekit_hu%3A0ai%3AAsurfsharekit.nl%3A3ea383b6-ec8a-47b6-a451-3dd3b422b3fc

Figuur 6: De drie transitiearrangementen (sociaal, democratisch en technisch) gericht op het verduurzamen van de wijk Gaasperdam

Sociale transitie

Er wordt samen met alle soorten van bewoners en aansluitend bij hun belevingswereld een herhaalbare wijkaanpak met een waaier aan kleine en grote sociale instrumenten ontwikkeld, uitgetoetst en toegepast. Dit vergroot de acceptatie, het eigenaarschap, het organiserend en ondernemend vermogen van bewoners en gebouweigenaren (inclusief VvE's) inzake de energietransitie en de (circulaire) donut-economie. Bewoners met het gevoel van regie en eigenaarschap staan namelijk positiever tegenover de transitie, zorg voor elkaar en hun gezamenlijke leefomgeving. Zij hebben een positievere houding tegenover toekomstige projecten en er ontstaat een groter draagvlak om te pionieren met alternatieven voor aardgas; met circulaire oplossingen; met delen van auto's, fietsen, gereedschap, diensten; zorg voor elkaar etc.

Democratische transitie

De democratische transitie gaat om verbreding van het spel van 'triple helix' naar 'quintuple helix', met nieuwe spelers, die op een nieuw speelveld een eerlijk spel gaan spelen op basis van open en gelijkwaardig partnerschap. De ontwikkeling van Coöperatie de Groene Hub is cruciaal om actieve buurtbewoners in positie te brengen voor dat nieuwe samenspel. Daarnaast is het nodig om barrières weg te nemen die doorontwikkeling van waardevolle buurtinitiatieven in de weg staan. Dat betekent kansen zien om waardecreatie te verbinden met kleine en grote verdienmodellen voor bewoners. Omdat er ook geïnvesteerd moet worden zijn er financiële arrangementen nodig zodat ook bewoners zonder spaargeld mee kunnen doen. We denken concreet aan een energiedienstenorganisatie in

coöperatief eigendom (ESCOOP) van mogelijk niet alleen bewoners, maar ook van andere partners (zoals gemeente en bedrijven) en waarin o.a. wordt voorzien in betrouwbare, betaalbare en duurzame warmtelevering voor het betrokken gebied. Hierin staat dus niet de techniek, maar een niet-discriminerende, gelijkwaardige financiering van de techniek centraal en hoe dat te organiseren. Dit zal leiden tot hogere deelnamepercentages aan beschikbare en betaalbare technische oplossingen en tot verlaging van volloprisico's bij collectieve warmtevoorzieningen.

Technische transitie

De technische transitie richt zich op verduurzaming van de woningen met behulp van energiebesparing, duurzame opwek en drie wegen naar aardgasvrij (warmtenetten, all-electric en groen gas). Daarbij is het soms ook nodig dat de omgeving op de schop gaat (voor ondergrondse infrastructuur) of voor het plaatsen van nieuwe opwekstations. Om de energietransitie betaalbaar te houden voor zowel de bewoners als ook voor de samenleving als geheel, gaan we op zoek naar een technisch, financieel en sociaal optimum. De investeringen in deze verduurzamingsopties vallen buiten de REACT EU begroting.

Meerwaarde

Een florierende, zichzelf vernieuwende en inclusieve stad zijn voor alle inwoners, met respect voor de planetaire grenzen. Dat is de ambitie die de stad Amsterdam midden in de coronacrisis presenteert. “Juist in tijden van crisis kan het heel erg helpen om na te denken over hoe je wil dat de stad uit de crisis komt”, zegt Marieke van Doorninck, wethouder ruimtelijke ontwikkeling en duurzaamheid. Amsterdam ziet kansen in de circulaire economie met het economische model van econoom Kate Raworth als framework. “De circulaire economie geeft ons eigenlijk heel veel instrumenten om uit een crisis te komen”, legt Marieke van Doorninck de keuze uit om juist nu haar duurzame strategie te lanceren. De wethouder ruimtelijke ontwikkeling en duurzaamheid vervolgt: “Ook al klinkt het misschien raar en staat ons hoofd er misschien niet naar, we gaan toch kijken hoe we op een duurzame manier uit deze crisis kunnen komen.” De transitie naar een circulaire economie biedt kansen voor de stad om sneller te herstellen van de gevolgen van de crisis. Zo wijst Van Doorninck op de werkgelegenheid die het oplevert om producten uit elkaar te halen, te herstellen of te recyclen. “Alles wat je ooit weggooide komt op een andere manier weer in een product terug.” Het einde van afval is de kern van de circulaire economie, stelt de Amsterdamse wethouder. Amsterdam is één van de steden die zo enthousiast is dat ze het donutmodel in de praktijk wil toepassen door het te koppelen aan haar circulaire strategie.

Gebiedsgericht SLIM draagt - als uitvinder en initiator van het concept Donut Deals⁷ in het eerdere project “Gaasperdam SLIM naar QuickFit Aardgasvrij” (mei 2019 - dec 2020) - bij aan een praktische uitrol van deze circulaire strategie en heeft daardoor absoluut een meerwaarde voor de stad en regio (Figuur 7, 8 en 9).

⁷ Een Donut Deal is een set van werkafspraken tussen twee of meer organisaties die samen in een complexe maatschappelijke opgave tenminste 1 thema van ‘de buitenkant’ van de donut (het ecologisch plafond) en tenminste 3 thema's van ‘de binnenkant’ van de donut (het sociaal fundament) gelijktijdig en integraal aanpakken. Zo kom je (een gebied, een organisatie, bedrijven, mensen) meer en meer ‘in de donut’; gezond en wel, voor mens en aarde!

Figuur 7: De 1^e Donut Deal, medeondertekend door Kate Raworth, op 20 juni 2019, in Donutstad Amsterdam

Figuur 8: De 1^e Donut Deal 'in de donut' geplaatst; rood zijn de van belang zijnde issues

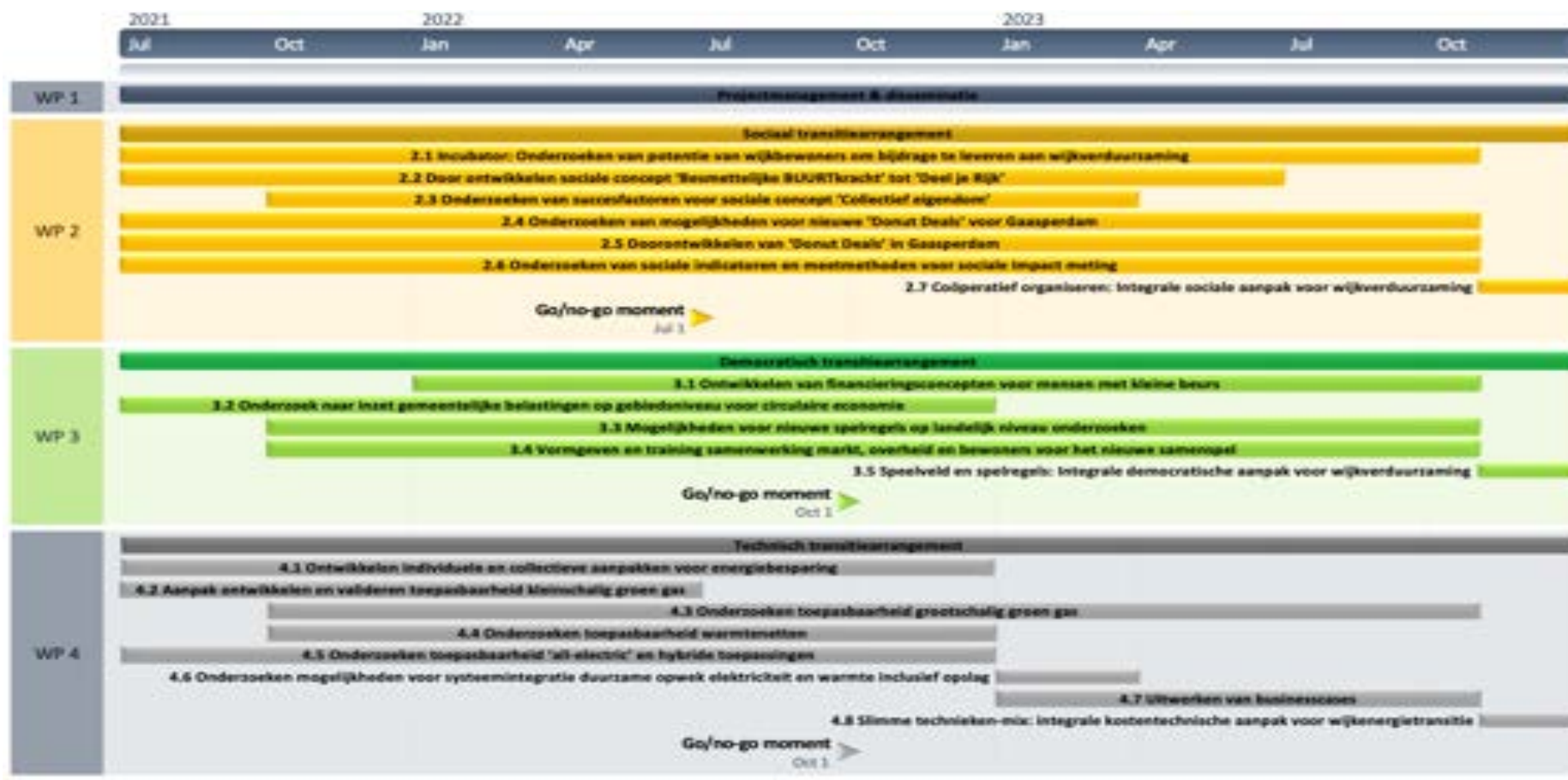
Figuur 9: De 2^e Donut Deal 'in de donut' geplaatst; rood zijn de van belang zijnde issues

Activiteiten

Het project is opgedeeld in vier werkpakketten met bijbehorende activiteiten. In dit hoofdstuk worden deze werkpakketten, de activiteiten, de fasering de verantwoordelijke projectpartners en de kosten voor de activiteiten beschreven. Bij toekenning van de subsidie kan er op korte termijn gestart worden met de activiteiten (1 juli 2021). De einddatum is beoogd op eind derde kwartaal van 2023 volgens een planning waar eventuele uitloop ingecalculeerd is. Hierdoor zullen we het project voor eind 2023 afronden.

Projectplanning

Figuur 10 toont de bijbehorende planning. Bij de uitvoering van ieder werkpakket vindt een tussentijdse, kritische evaluatie plaats welke de basis vormt voor een go/no go-beslissing.

Figuur 10 Projectplanning

Werkpakket 1: Projectmanagement en disseminatie

Doel	Het bewaken van de kwaliteit van het project, onder andere door het opstellen en uitvoeren van het disseminatie- en projectmanagementplan.
Omschrijving	De stuurgroep zal expliciete kennis gegenereerd door het project beheren en verspreiden in overeenstemming met de consortiumovereenkomst. Ook bewaakt de Stuurgroep de kwaliteit van het project en monitort zij de behaalde resultaten tijdens een bijeenkomst eens in het kwartaal. De stuurgroep bestaat uit 4 partners, die de kerngroep vormen van het project: Energie Samen, Coöperatie de Groene Hub, Hogeschool Utrecht, en de gemeente Amsterdam. Als coördinator zal Energie Samen (met Gerwin Verschuur als projectleider) als voorzitter van de Stuurgroep verantwoordelijk zijn voor alle belangrijke besluitvorming met betrekking tot het werkprogramma, inclusief alle noodzakelijke veranderingen, impacts en risico's (technisch, financieel en administratief efficiënt en effectief beheer). Energie Samen beheert en coördineert de technische aspecten van het project en is verantwoordelijk voor het behalen van de deliverables binnen de afgesproken termijnen. Energie Samen zorgt ervoor dat het REACT-EU-project voldoet aan de financiële en contractuele afspraken. Ook zal Energie Samen verantwoordelijk zijn voor duidelijke communicatie met de subsidieverstrekker en het projectconsortium beheren en onderhouden. De andere consortiumpartners werken met de Stuurgroep samen in de afzonderlijke werkpakketten.
Werkpakketleider	Energie Samen, Gerwin Verschuur
Overige betrokken partners	Hogeschool Utrecht Groene Hub Gemeente Amsterdam
Locatie	Gaasperdam
Activiteiten	
1. Projectmanagement en disseminatie	
Resultaten	
1. Het resultaat is een goed gemanaged en uitgevoerd project, waarbij de tastbare deliverables bestaan uit een disseminatie- en projectmanagementplan.	
Begroting	
Kosten: € 165.801,44 Financiering ReactEU: € 114.045,22	

Werkpakket 2: Sociaal transitie arrangement

Doelen	1. Verbetering van de sociaal-economische positie van de buurt en haar bewoners 2. Verbetering van de leefbaarheid		
Omschrijving	Door: Samen met alle soorten van bewoners en aansluitend bij hun belevingswereld ontwikkelen, uitproberen en toepassen van een herhaalbare wijkaanpak met een waaier aan kleine en grote sociale instrumenten. Deze wijkaanpak vergroot de acceptatie, het eigenaarschap, het organiserend en ondernemend vermogen van bewoners en gebouweigenaren (inclusief VvE's) inzake de energietransitie en de (circulaire) donut-economie. Bewoners met het gevoel van regie en eigenaarschap staan namelijk positiever tegenover de transities, zorg voor elkaar en hun gezamenlijke leefomgeving. Zij hebben een positievere houding tegenover toekomstige projecten en er ontstaat een groter draagvlak om te pionieren met alternatieven voor aardgas en met circulaire oplossingen of met delen van auto's, fietsen, gereedschap, diensten etc.		
Werkpakketleider	Energie Samen, Anne Stijkel		
Overige betrokken partners	Verantwoordelijke Partners 2.1 Groene Hub, Energie Samen, Hogeschool Utrecht 2.2 Groene Hub, Energie Samen, Hogeschool Utrecht 2.3 Energie Samen 2.4 Energie Samen, Groene Hub, Hogeschool Utrecht 2.5 Groene Hub, gemeente 2.6 Energie Samen, Groene Hub 2.7 Energie Samen Betrokken side-partners (geen subsidie) 2.1 Rijksuniversiteit Groningen, Alliander, Overstekend wild 2.3 Alliander 2.4 Alliander, CirC 2.5 !Woon, ROC		
Locatie	Gaasperdam		
Nr.	Activiteiten	Planning	Trekker
2.1	Incubator: Onderzoeken en ontwikkelen van potentie van wijkbewoners en inrichten OWPs om bijdrage te leveren aan wijkverduurzaming	01/07/21 – 01/11/23	
2.2	Door ontwikkelen sociale concept 'Besmettelijke BUURTKracht' tot 'Deel je Rijk'	01/07/21 – 01/07/23	
2.3	Onderzoeken van succesfactoren voor sociale concept 'Collectief eigendom'	01/10/21 – 01/04/23	
2.4	Onderzoeken van mogelijkheden voor nieuwe 'Donut Deals' voor Gaasperdam	01/07/21 – 01/11/23	
2.5	Door ontwikkelen van 'Donut Deals' in Gaasperdam	01/07/21 – 01/11/23	
2.6	Onderzoeken van sociale indicatoren en meetmethoden voor sociale Impact meting	01/07/21 – 01/07/23	
2.7	Coöperatief organiseren: Integrale sociale aanpak voor wijkverduurzaming	01/11/23 – 31/12/23	
Toelichting activiteiten			

2.1 De Groene Hub wordt een verzamelplek voor mensen die de handen uit de mouwen willen steken om de wijk Gaasperdam te verduurzamen. Vandaar de naam incubator, als een plek waar mensen en ideeën mogen groeien. Door deze veilige en ondersteunende omgeving kunnen ideeën van bewoners stap voor stap leiden tot realisatie, wat het startpunt vormt voor de sociaal-economische transitie van Gaasperdam. De Groene Hub gaat actief op zoek naar mensen die zelf actief (willen) zijn, zoals voorzitters van huurdersverenigingen of VvE's, vuilcontainer-adoptanten, tuinders, oppasmoeders en passanten van de Groene Hub. De Groene Hub zal informatiemateriaal zoals flyers maken voor de mensen op straat om gesprekken mee aan te gaan en om uit te delen. Ook zal in de Hub 2 uur per week een spreekuur worden georganiseerd. Met de mensen met wie we in contact zijn gekomen willen we in gesprek blijven door huisbezoeken, rondleidingen, nazorg en doorverbinden naar de juiste personen of organisaties.

De bewoners die initiatief nemen worden lokale 'helden' genoemd. Energie Samen coacht de Groene Hub in de mobilisatie van deze helden (inzicht in proces van selectie/zaadverdeling) en ondersteunt de voorsortering voor activiteit 2.2 (mensen acquireren voor een kwartiermakersopleiding). Aan het eind van de projectperiode moeten er 50 van deze helden zijn geïdentificeerd en ondersteund.

Er worden in de Groene Hub 10-12 ontwikkelwerkplaatsen (OWPs) ingericht zodat de bewoners in groepsverband gaan samenwerken aan een initiatief. De OWP is een plek waar verschillende partijen samen leren en experimenteren in de praktijk om te komen tot een gezamenlijke aanpak van maatschappelijke vraagstukken. De Groene Hub, de Hogeschool Utrecht (onderzoekers van het kenniscentrum Sociale Innovatie) en Energie Samen zullen de deelnemers (bijvoorbeeld VvE Senso I & II van 800-1000 woningen, de laagbouw vereniging, de huurdersvereniging) begeleiden en faciliteren in hun verduurzamingsambities. Er wordt gebruik gemaakt van creatieve werkvormen zoals een rollenspel of het maken van een collage. Dat kan bijvoorbeeld leiden tot betaald werk of een Donut Deal. De OWP-methodiek is een vorm van actiegericht en participatief onderzoek waar veel ervaring mee is binnen het Kenniscentrum Sociale Innovatie van de HU. De nabijheid van onderzoekers helpt vertrouwdsheid te vergroten en de dagelijkse complexiteit van situaties te beschrijven.

2.2 Het concept besmettelijke BUURTKracht gaat over de persoonlijke groei van mensen die zich ontwikkelen in leiderschap, kennis en vaardigheden (leerling, gezelschap, meester) en de groei van het netwerk dat een steentje bijdraagt aan de transitie in Gaasperdam. Het concept bestaat uit 3 fasen;

- Positief 'Besmetten' van burens,
- Positief 'besmetten' van burens van burens,
- Samenwerken met partner-organisaties uit de systeemwereld.

Fase 1.0 moet ervoor zorgen dat leiders, wijkbewoners die zich inzetten voor de transitie, volgers vinden. De positieve 'besmettelijkheid' in dit sociale concept ontstaat door de interactie tussen leider en volger, mits hij/zij aansluit op de belevingswereld van de volger. Een medebewoner die 'van binnen uit' enthousiast is over verduurzamingsmaatregelen is veel geloofwaardiger dan een willekeurige aanbieder 'van buiten af'. De leider helpt de volger om zelf ook leider te worden en volgers te vinden (fase 2.0). De leider is dus eigenlijk een 'kwartiermaker' die het leiderschap loslaat op het moment dat de volger er klaar voor is om zelf leider te worden.

Het principe van leider en volger en de toepassing ervan wordt in een leertraject voor 'kwartiermakers' ontwikkeld en aangeboden door Energie Samen en de Groene Hub. De HU fungeert als coach om met bewoners te werken aan hoe je anderen 'besmet' in fase 1.0 en 2.0. Het leertraject bestaat uit een basistraining 'Besmettelijke BUURTKracht' (5 trainingen voor 6-12 helden van 3 bijeenkomsten), 3 terugkombijeenkomsten en individuele coaching. De trainingen worden verrijkt met inzichten uit het eerdere sociale project 'SAMENredzaam' en het leidt ertoe dat elke persoon op een voor hem of haar goede plek in het netwerk terecht komt. De kwartiermaker wordt uitgedaagd om door te groeien in ondernemerschap om de wijk 'van binnenuit' heel praktisch te verduurzamen (bijvoorbeeld met simpele isolerende maatregelen in huis) of de straat of de leefomgeving op een bepaald thema 'in de donut' te krijgen. Aan het eind van de projectperiode moeten er 50 actieve kwartiermakers zijn opgeleid.

Het sociale concept 'Besmettelijke BUURTKracht' ontwikkelt zich zo door tot een concept dat het ondernemerschap van wijkbewoners stimuleert met het oog op de leefbaarheid van de wijk (3.0). 'Deel je rijk' gaat over sociaal ondernemerschap, waarbij de waarde creatie niet (of niet alleen) persoonlijk wordt toegeëigend, maar waar mogelijk eerlijk wordt gedeeld. Dit is een uitdaging in de context van wijkbewoners die mensen die in schaarste of armoede leven, en met vallen en opstaan leren om samen te werken om de koek groter te maken, zodat er meer te verdelen valt. Dus ook hiervoor geldt dat een leertraject 'Deel je rijk' met intervisie en persoonlijke coaching wordt geboden.

2.3 Met collectief eigendom kunnen kosten en baten van een belangrijke voorziening in de wijk langdurig worden georganiseerd en eerlijk verdeeld. Bijvoorbeeld een collectieve warmtevoorziening met een

warmtebron, een warmtenet en afleveringspunten in aangesloten woningen of op het gebied van energie: een zonnecentrale, een bio-vergister of een wijkbatterij.

De wijk Gaasperdam kent ook veel VvE's die gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor belangrijke voorzieningen van een appartementencomplex. Om leefbaarheid van de wijk te vergroten, is onderhoud en renovatie nodig van de voorzieningen die er zijn, en is het wenselijk om kansen te benutten om nieuwe voorzieningen gezamenlijk duurzaam of circulair te ontwikkelen.

Energie Samen zal een bureaustudie uitvoeren om de succesfactoren van 'collectief eigendom' te identificeren en lessen te leren uit 'bad practices'. Dit onderzoek draagt bij aan meer bewustzijn over de voordelen van collectief eigendom en het biedt concrete handvatten om belangrijke voorzieningen in collectief eigendom te ontwikkelen en beheren. Deze activiteit resulteert in een gevalideerd concept waarin duidelijk wordt onder welke voorwaarden het socialiseren/ eerlijk delen op wijkniveau leidt tot meer acceptatie van met name de energietransitie. Er is tevens onderzocht onder welke voorwaarden het 'collectief eigendom' leidt tot hogere acceptatie en slagingskans van de technologie.

2.4 Amsterdam is Donut Stad sinds april 2020. In Gaasperdam heeft de Groene Hub al enkele Donut Deals met succes uitgevonden. Hierdoor wil Gaasperdam toe naar 10 tot 12 nieuwe Donut Deals en naar omstandigheden creëren die nieuwe Donut Deals uitlokt. De drie bovengenoemde activiteiten zijn randvoorwaardelijk voor nieuwe Donut Deals:

- Bewoners komen met urgente problemen in de Groene Hub (2.1),
- Er zijn mensen gemobiliseerd om er een oplossing voor te zoeken (2.2),
- Er is in de wijk bereidheid om het vraagstuk collectief te organiseren (2.3)

Energie Samen en de HU vertalen de Signalen/knelpunten uit de OWP's (2.1), de trainingen besmettelijke BUURTKracht (2.2) en de succesfactoren in kansen. Deze kansen worden gecombineerd tot koppelkansen. Energie Samen coacht de Groene Hub bij de onderbouwing en 'borging' van de nieuwe Donut Deals en ondersteunt bij selectie van en heldere afspraken met partners. De Groene Hub organiseert een ontwikkelteam voor Donut Deals dat 1x per twee weken bijeenkomt voor feedback en overleg met mensen uit de buurt (zie 2.1) en/of met partijen zoals de HU.

Een Donut Deal heeft ook een of meerdere partners nodig die het probleem ook opgelost willen hebben en bereid zijn om daarover een deal te sluiten. De leefwereld en de systeemwereld raken elkaar en schuren. In dat proces is creativiteit nodig om het probleem op te lossen. Niet zelden zijn er belemmeringen zoals bestaande regels of afspraken die om aanpassing vragen. De bereidheid om nieuwe afspraken te maken is cruciaal. Een voorbeeld:

Op basis van een verkennend onderzoek bij de VvE's Senso I & II in Gaasperdam om 935 appartementen aardgasvrij te maken blijkt dat de kookgastransitie een lastige is. Stel dat de bewoners in staat zijn om zelf de minivergisters aan te schaffen voor Groengas i.p.v. aardgas, dan zijn meerdere mogelijk nieuwe Donut Deals denkbaar en nodig om het spel en het speelveld d.m.v. de businesscase eerlijker te maken, bijvoorbeeld:

- Een mogelijke Deal van de VvE's met de gemeente Amsterdam om de gemeentelijke subsidie voor het aardgasvrij maken toe te kennen, als het appartement voor het koken gebruik maakt van groen gas uit een biovergister op groenafval, en er dus geen sprake is van afsluiten van het gasnet.
- Een mogelijke Deal van de VvE's met netbeheerder Alliander om het vastrecht van het aardgas te verlagen als de VvE's het in pandige aardgasnetwerk in zelfbeheer gaan gebruiken voor het transport van groen gas, m.b.v. hun eigen minivergister, uit hun eigen GFE.
- Een mogelijke deal tussen de VvE's, de gemeente en Alliander om een deel van de afvalstoffenheffing van de bewoners van de VvE's door te sluisen naar Alliander om zo de vastrechtkosten van de bewoners voor aardgas over te nemen; de bewoners committeren zich aan het scheiden van hun GFE t.b.v. hun eigen minivergisters.

Het is dus zaak om steeds 'van binnenuit' naast de bewoners te gaan staan, te zien waar de systeemwereld barrières oplegt om meer circulaire te worden of 'in de donut' te komen, en daar oplossingen voor te ontwikkelen.

2.5 De voortgang en de resultaten van de Donut Deals worden tijdens de uitvoering geoptimaliseerd en gemonitord door de Groene Hub. Hetzelfde ontwikkelteam Donut Deals (zie 2.4) komt 1x per 2 weken bijeen om de bestaande Donut Deals te beoordelen en uit te breiden. Het proces van het faciliteren van Donut Deals in de hele cyclus van initiatie, ontwikkeling en exploitatie van producten en diensten wordt gevalideerd. Er is onderzocht wat het effect is van een integrale benadering van de gebiedsopgaven, door middel van het inzetten van het concept van Donut Deals.

2.6 Om tot Donut Deals te komen is het in veel gevallen nodig om de waarde ervan voor de duurzaamheid en de leefbaarheid te kunnen vaststellen, zodat een soort van integrale kosten-batenanalyse gemaakt kan worden. Het instrument van de Maatschappelijke Kosten Baten Analyse (MKBA) is ontwikkeld voor de grootschalige investeringen zoals Betuwelijn. Voor de AHPD-techniek van de hogedrukvergister is een

MKBA-onderzoek uitgevoerd, en daarvoor bleek dit instrument ongeschikt voor het meten van de sociale impact. Er blijken relevante sociale indicatoren en meetmethoden nodig om sociale duurzaamheid op waarde te kunnen schatten, zodat sociale indicatoren op een zinvolle manier kunnen bijdragen aan besluitvormingsprocessen. Deze activiteit resulteert in sociale indicatoren en meetmethodes, die gedurende de duur van het project worden getoetst en verfijnd. De gemeente Amsterdam wil met haar vernieuwende Stadsdonut-aanpak werken met tenminste de volgende 4 indicatoren, zijnde de aspecten van welzijn, lokaal en sociaal:

- Gezond zijn (Gezonde Amsterdammers)
- Handelingsvaardig zijn (Handelingsvaardige Amsterdammers)
- Verbonden zijn (Verbonden Amsterdammers)
- Zelfstandig zijn (Zelfstandige Amsterdammers)

Energie Samen identificeert via een bureaustudie en middels gesprekken met Kate Raworth nieuwe indicatoren en onderzoekt hoe werkbaar deze indicatoren zijn, of dat er meer, of andere indicatoren nodig zijn. De selectie wordt getest op de 2 nieuw te ontwikkelen Donut Deals (GFE in samenbeheer resp. minivergister) om de sociale impact meetbaar te maken. Een mogelijkheid is om van de Donut-Deals 'Dynamische Donut-Selfies' te maken, en te onderzoeken waar je op kunt sturen om '(meer) in de donut' te komen.

2.7 De verschillende sociale concepten en aanpakken die in dit werkpakket worden ontwikkeld en gevalideerd (activiteiten 2.1-2.6) worden verwerkt en geïntegreerd in een sociaal transitiearrangement (rapport), waarmee tevens een aanpak met transitie-leutels wordt geboden voor transitie in andere ontwikkelbuurten zoals. Het arrangement wordt zowel in woorden als beelden vertaald waardoor deze breed communiceerbaar is naar alle bewoners.

Resultaten

- 2.1. Van 2 naar 12 Donut Deals. In elke deal 20 deelnemers, dus $12 \times 20 = 240$ actieve deelnemers
- 2.2. 1000 bewoners nemen deel in de Groene Hub aan 'slimme markten met workshops'
- 2.3. 50 sleutelpersonen uit de wijk worden tot kwartiermakers opgeleid die vervolgens in eigen omgeving tafelsessies houden in 'SLIM samen redzaam', daar komen dan 1000 volgers uit.
- 2.4. 500 deelnemers aan trainingen, cursussen of spreekuur in de Groene Hub.
- 2.5. 50 energie coaches die bewoners begeleiden met energiebesparing en duurzame opwek (van Quick-Nix tot Quick-Fit Plus).
- 2.6. 3500 bewoners (inclusief VvE's) worden actief betrokken bij de coöperatie de Groene Hub (10% van alle bewoners).

Voorbeeld Donut Deal 3 "GFE in samenbeheer":

Dankzij een opdracht van de gemeente: medio 2021 gaan 20 GFE-buurtbakbeheerders verspreid over Gaasperdam elk een gemeenschap vormen met 30 huishoudens om hun GFE apart in te zamelen. 600 huishoudens!

Voorbeeld Donut Deal 4: Oplossen rattenplaag door organisch afval (voedsel voor ratten) te vergisten en er energie van te maken.

Een mooi voorbeeld van koppelkansen pakken. Dankzij een opdracht van de gemeente Amsterdam (ontwikkelbuurten) zijn hier in feb 2021 al afspraken over gemaakt met de partners. Nu de vergunning nog.....

Begroting

Kosten: € 832.636,28

Financiering ReactEU: € 582.845,40

Werkpakket 3: Democratisch transitiearrangement

Doel	Koppeling van stedelijke ontwikkelingsgebieden met strategische buurtontwikkeling
Omschrijving	Strategische buurtontwikkeling betekent dat buurtbewoners meer zeggenschap hebben over de buurtontwikkeling, dat hun problemen serieus worden genomen, dat ze worden meegenomen in de oplossingen en zelf mogen meewerken aan de oplossingen. Kern van de aanpak is dat we bruggen bouwen en allianties maken tussen bewonersinitiatieven en grote spelers.

	De democratische transitie gaat om verbreding van het spel van 'triple helix' naar 'quintruple helix', met nieuwe spelers, die op een nieuw speelveld een eerlijk spel gaan spelen op basis van open en gelijkwaardig partnerschap. De ontwikkeling van coöperatie de Groene Hub is cruciaal om actieve buurtbewoners in positie te brengen voor dat samenspel. Daarnaast is het nodig om barrières weg te nemen die doorontwikkeling van waardevolle buurtinitiatieven in de weg staan. Dat betekent kansen zien om waardecreatie te verbinden met kleine en grote verdienmodellen voor bewoners. Omdat er ook geïnvesteerd moet worden zijn er financiële arrangementen nodig zodat ook bewoners zonder spaargeld mee kunnen doen. We denken concreet aan een energiedienstenorganisatie in coöperatief eigendom (ESCOOP) van mogelijk niet alleen bewoners, maar ook van andere partners (zoals gemeente en bedrijven) en waarin o.a. wordt voorzien in betrouwbare, betaalbare en duurzame warmtelevering voor het betrokken gebied. Hierin staat niet de techniek, maar een niet-discriminerende, gelijkwaardige financiering van de techniek centraal en hoe dat te organiseren. Dit zal leiden tot hogere deelnamepercentages aan beschikbare en betaalbare technische oplossingen en tot verlaging van volloprisico's bij collectieve warmtevoorzieningen.		
Werkpakketleider	Energie Samen		
Overige betrokken partners	Verantwoordelijke partners 3.1 Energie Samen, Groene hub, Eigen Haard, gemeente 3.2 Energie Samen, Groene Hub, gemeente 3.3 Energie Samen 3.4 Energie Samen, Hogeschool Utrecht 3.5 Energie Samen, Hogeschool Utrecht Betrokken side-partners (geen subsidie) 3.3 Alliander 3.4 Alliander 3.5 Rijksuniversiteit Groningen		
Locatie	Gaasperdam		
Nr	Activiteiten	Planning	Trekker
3.1	Ontwikkelen van financieringsconcepten voor mensen met kleine beurs	01/01/22 – 01/11/23	
3.2	Onderzoek naar inzet gemeentelijke belastingen op gebiedsniveau voor circulaire economie	01/07/21 – 01/01/23	
3.3	Mogelijkheden voor nieuwe spelregels op landelijk niveau onderzoeken	01/10/21 – 01/11/23	
3.4	Vormgeven en training samenwerking markt, overheid en bewoners voor het nieuwe samenspel	01/10/21 – 01/11/23	
3.5	Speelveld en spelregels: Integrale democratische aanpak voor wijkverduurzaming	01/11/23 – 31/12/23	
Toelichting activiteiten			
<p>3.1 Een financiering- en betaalconcept zal worden ontwikkeld en getest voor mensen met een kleine beurs die willen investeren in energiebesparende en aardgasvrije technieken maar de investering niet kunnen dragen. Het is belangrijk dat er voor zowel kleine kosten (kierdichting, woningisolatie, elektrisch koken) als grote kosten (aardgas vervangen door een duurzame warmtebron) ook financieringsmogelijkheden voor iedereen zijn. Geld uit dit fonds wordt ingezet om de investering voor te financieren, waarna door een verlaging op de maandlasten de investering wordt terugbetaald. Hierdoor hoeven bewoners op voorhand geen geld op tafel te leggen waardoor het draagvlak sterk wordt vergroot. Voor het nieuwe financieel arrangement moeten met bestaande en nieuwe partners protocollen en contractafspraken gemaakt worden. Energie Samen zal de financieringsconcepten uitwerken en koppelen aan de individuele aanpakken voor energiebesparing (activiteit 4.1). Hiervoor zal Energie Samen tevens een bureaustudie uitvoeren en de overleggen met onder andere energiebanken en armoedestichtingen over de bad en best practices. Ook hier komen theorie en praktijk</p>			

samen. De Groene Hub levert hier over een lange periode feedback vanuit de bewoners aan Energie Samen. Het contact met de bewoners is hier van groot belang. Energie Samen kan met deze informatie gedegen afspraken gemaakt met de betrokken stakeholders (schuldhulpmaatjes, social workers, energie coaches, armoede stichtingen, woningstichting, gemeente).

3.2 In de wijk Gaasperdam ligt voor de bewoners een verdienpotentieel in het circulair maken van grondstoffen stromen. De grondstoffen worden nu in veel gevallen naar buiten de wijk getransporteerd en daar verwerkt en tot waarde gebracht. Door verwerking in de wijk te organiseren, kunnen transportkosten worden bespaard en kunnen de opbrengsten in de wijk landen, en daar werkgelegenheid scheppen. Om het verdienpotentieel voor de wijk te kunnen realiseren is dan bijvoorbeeld een herverdeling nodig van gemeentelijke belastingen zoals de afvalstoffenheffing of de rioolbelasting. Zie onder activiteit 2.4. Energie Samen identificeert de kansen in Gaasperdam om grondstoffen stromen circulair te maken en die verbinden met ideeën en uitvoering van Donut Deals. De kansen in concrete waarde propositie worden uitgewerkt inclusief de impactmeting, zodat aantoonbaar is waarom het een goede Deal is.

3.3 Energie Samen identificeert de knelpunten die niet op gemeentelijk niveau opgelost kunnen worden door met stakeholders in gesprek te gaan. Hiervoor wordt tevens een bureaustudie gedaan. Een voorbeeld in de warmtetransitie zijn de landelijke ontwikkelingen rond het Warmtefonds, Warmteschappen, maatschappelijke ESCO's (ESCOOP), en gebouwgebonden financieringen. Of meer in zijn algemeenheid; de ontwikkelingen rond maatschappelijke aanbestedingen en extra mogelijkheden om initiatieven van bewoners die de leefbaarheid en duurzaamheid vergroten te honoreren. Energie Samen ontwikkelt nieuwe spelregels, die het knelpunt oplossen, in samenspraak met partijen die daar invloed op kunnen uitoefenen. Het resultaat is een coalitievorming om met de nieuwe spelregels te gaan oefenen in Gaasperdam.

3.4 Actoren die een rol spelen in het verduurzamen van de gebouwde omgeving ervaren dat het betrekken van meer bewoners lang niet altijd succesvol verloopt. Het marktdenken is zo dominant dat bewoners die zich op wijkniveau organiseren om de leefbaarheid te vergroten, en op zoek zijn naar verdienmodellen om de wijk economie te vergroten, gelijk worden gesteld aan marktpartijen die de wijk economie verzwakken. Het bewonerscollectief wordt gedwongen tot een 'onwaardige competitie', waarin ze de meervoudige doelen op wijkniveau niet kan realiseren. Er is een volwaardige positie en erkende rol nodig voor bewonerscollectieven om integrale wijkverduurzaming mogelijk te maken. Een nieuw samenspel, met bewonerscollectieven in een volwaardige positie ten opzichte van overheden en marktpartijen op het snijvlak van publieke doelen en lokale behoeften aan diensten en producten. De uitgangspunten hiervoor worden door de HU in kaart gebracht zodat we de betrokken actoren, zoals bewoners- initiatieven, gemeenten, woningcorporaties en financiers, handvatten kunnen bieden bij de opschaling van succesvolle duurzame energie-innovatie in de gebouwde omgeving. De uitgangspunten worden opgesteld op basis van inzichten uit de praktijk (via inzicht in succesvolle en minder succesvolle voorbeelden op basis van interviews met bewoners en wetenschappelijke literatuur).

Deze activiteit leidt ertoe dat deze publiek-civiel-private samenwerking vorm krijgt rond een aantal concrete wijkopgaven of Donut Deals. Het samenspel leidt ook tot een soort 'sociaal contract' met coöperatie de Groene Hub als volwaardig partner in de wijkverduurzaming. Om dit te realiseren zet Energie Samen cirkels van partijen op rond 3 concrete wijkopgaven (OWPs), of Donut Deals met de gedeelde intentie om samen tot een doorbraak te komen van bestaande spelregels. Een co-creatie training van de betrokken personen in de cirkels wordt georganiseerd als voorbereiding op het samenspel. Dit moet resulteren in vastgelegde nieuwe spelregels rond een concrete opgave in publiek-civiel-private samenwerkingscontracten.

3.5 De verschillende democratische concepten en aanpakken die in dit werkpakket worden onderzocht, ontwikkeld en gevalideerd (activiteiten 3.1-3.4) worden verwerkt en geïntegreerd in een democratisch transitiearrangement (rapport), waarmee tevens een aanpak met transitiesleutels wordt geboden voor transitie in andere ontwikkelbuurten zoals Molenwijk, Banne Noord en Zuid, Dobbebuurt, etc. Het arrangement wordt zowel in woorden als beelden vertaald waardoor deze breed communiceerbaar is naar alle bewoners.

Resultaten

3.1 Het Project Gebiedsgericht SLIM maakt mogelijk dat Coöperatie de Groene Hub in dat samenspel met formele organisaties een steeds professionelere speler wordt.

3.2 Er ontstaat een meer integrale samenwerking tussen initiatiefnemers uit de wijk zelf en gevestigde partijen die al actief zijn in Gaasperdam. Door betere samenwerking wordt meer impact gerealiseerd. Dit sluit helemaal aan op 'de buurtstudie Holendrecht', alsook op het 'Masterplan Zuidoost' met daarin de 'hotspot aanpak'. Uitgangspunt in deze aanpak is een brede alliantie van partijen met een integrale samenwerking met het gebied en de buurtbewoners. De ontwikkeling van coöperatie de Groene Hub is cruciaal om actieve buurtbewoners in positie te brengen voor dat samenspel.

3.3 Daarnaast is het nodig om barrières weg te nemen die doorontwikkeling van waardevolle buurtinitiatieven in de weg staan. Dat betekent kansen zien om waardecreatie te verbinden met verdienmodellen voor

bewoners. Als we zeggen: "afval is grondstof en heeft waarde", dan wordt de vraag van bewoners van Gaasperdam: "mogen wij die waarde lokaal verzilveren en gebruiken voor de opbouw van de wijk?" Voorbeeld: "mogen wij organisch afval in de wijk zelf vergisten en tot waarde maken?" Soms zijn dan systeemoorbraken nodig omdat het nu nog anders is georganiseerd, en waarde uit het gebied wegkekt. Dat zal regelmatig ook 'schuren'.....

Begroting

Kosten: € 308.483,00

Financiering ReactEU: € 215.938,10

Werkpakket 4: Technisch transitiearrangement

Doelen	1. Verbetering van de kwaliteit van woningen, woonomgeving en gebouwde voorzieningen 2. Verbetering van de energetische kwaliteit (duurzaamheid) van de woningen - waaronder het Aardgasvrij maken van bestaande- en nieuwbouw		
Omschrijving	De technische transitie richt zich op verduurzaming van de woningen met behulp van energiebesparing, duurzame opwek en drie wegen naar aardgasvrij (warmtenetten, all-electric en groen gas). Daarbij is het soms ook nodig dat de omgeving op de schop gaat (voor ondergrondse infrastructuur) of voor het plaatsen van nieuwe opwekstations. Om de energietransitie betaalbaar te houden voor zowel de bewoners als ook voor de samenleving als geheel, gaan we op zoek naar een technisch, financieel en sociaal optimum. De investeringen in deze verduurzamingsopties vallen buiten de REACT EU begroting.		
Werkpakketleider	Energie Samen		
Overige betrokken partners	<p>Verantwoordelijke partners</p> <p>4.1 Energie Samen, Groene Hub, Hogeschool Utrecht, Eigen Haard, Klimaatmissie 4.2 Groene Hub, Eigen Haard, Waternet 4.3 Energie Samen, Groene Hub, Gemeente Amsterdam, Waternet, Eigen Haard 4.4 Energie Samen, Groene Hub, Eigen Haard, Waternet, Escom, Hogeschool Utrecht 4.5 Energie Samen, Groene Hub, Escom, Klimaatmissie 4.6 Energie Samen, Escom, Hogeschool Utrecht, Waternet, Eigen Haard 4.7 Energie Samen, Waternet, Eigen Haard, Escom, Hogeschool Utrecht, Klimaatmissie 4.8 Eigen Haard, Escom, Klimaatmissie</p> <p>Betrokkenen side-partners (geen subsidie) 4.1 !Woon, Samen Energie Neutraal, AMS Institute 4.2 CirC 4.3 Samen Energie Neutraal, AMS institute 4.4 Samen Energie Neutraal, AMS institute, Alliander, Firan 4.7 02025 4.8 02025</p>		
Locatie	Gaasperdam		
Nr	Activiteiten	Planning	Trekker
4.1	Ontwikkelen individuele en collectieve aanpakken voor energiebesparing	01/07/21 – 31/12/22	
4.2	Aanpak ontwikkelen en valideren toepasbaarheid kleinschalig groen gas	01/07/21 – 30/06/22	
4.3	Onderzoeken toepasbaarheid grootschalig groen gas	01/10/21 – 01/11/22	
4.4	Onderzoeken toepasbaarheid warmtenetten	01/10/21 – 01/01/23	

4.5	Onderzoeken toepasbaarheid 'all-electric' en hybride toepassingen	01/07/21 – 01/01/23	
4.6	Onderzoeken mogelijkheden voor systeemintegratie duurzame opwek elektriciteit en warmte inclusief opslag	01/01/23 – 01/04/23	
4.7	Uitwerken van businesscases	01/01/23 – 01/11/23	
4.8	Slimme technieken-mix: integrale kostentechnische aanpak voor wijkenergietransitie	01/11/23 – 31/12/23	

Toelichting activiteiten

4.1 Er worden aanpakken zowel voor individuele als collectieve energiebesparende maatregelen ontwikkeld. Via verschillende thema's kan de woningeigenaar worden betrokken om verduurzamingsmaatregelen door te voeren. Door het toetsen van klantreizen bijvoorbeeld via communicatiethema's als energie of verhoogd comfort wordt door klimaatmissie feedback verzameld in de wijk om de communicatiecampagnes en bijbehorende aanpak te verbeteren, wat leidt tot een campagne protocol. Eigen Haard stelt de locaties (huizen) beschikbaar waarin geëxperimenteerd wordt met deze maatregelen en voorziet een adviserende rol. De Groene Hub focust zich met name op de doorontwikkeling van individuele producten en diensten die stapsgewijs leiden tot energie- en aardgasbesparing (Quick-Fit) in bestaande woningen en gebouwen en die woonlastenneutraal zijn:

- a) Quick-Nix pakket aan energiebesparende maatregelen die met gedragsverandering worden bereikt (en geen geld kosten);
- b) Quick-Fix-pakket voor kierdichting;
- c) Quick-Dump aanpak voor vervanging van oude energie-slurpende huishoudelijke apparaten;
- d) Quick-Fit aanpak (individueel of collectief) voor de aanschaf van PV of PVT met een boiler en hybride warmtepomp;
- e) QuickFit Plus aanpak voor aanvullende isolatiemaatregelen zoals vloer- spouwmuur- en dakisolatie;
- f) Quick-Cook aanpak gericht op het vervangen van het gasfornuis door een elektrische kookvoorziening, het ombouwen van de meterkast, of de inzet van lokaal opgewekt groen gas.

Klimaatmissie Nederland en de HU zullen zich richten op onder andere de communicatie over de collectieve Climate-Kic gevel aanpak naar geïnteresseerde bewoners. De Climate-Kic aanpak is een concept om op grote schaal nieuwe gevels tegen de bestaande gevels aan te plaatsen, met name geschikt voor (middel)hoogbouw met een zeer slechte isolatiegraad. Hierdoor kan de energierekening voor bewoners, meestal met een kleine portemonnee, omlaag. Het is de bedoeling dat de productie van de nieuwe gevels in Gaasperdam zelf heel lokaal gaat plaatsvinden, waardoor ook lokale werkgelegenheid wordt gecreëerd. De HU en Klimaatmissie werken dit type façade-element verder uit in samenwerking met AMS, voor zowel de optimalisatie van het product als ook het bedrijfskundige proces zoals het concept van een lokaal maakproces. De toepasbaarheid van de Climate Kic gevel wordt in het winkelcentrum van Reigersbos onderzocht en - indien kansrijk - nader uitgewerkt voor de 4-lagige bouw in Holendrecht en Gein. Daarbij kunnen de casussen zoals Reigerbos geanalyseerd worden en de verbeterlagen voor de locatie Holendrecht en Gein bepaald worden. Een docent-onderzoeker van de HU activeert daarbij 2 afstudeerders tijdens de doorlooptijd van deze taak die actief mee zullen doen in dit traject. Daarin staan product-aanpassing en lokale produceerbaarheid voorop.

4.2 Er wordt een aanpak ontwikkeld en gevalideerd door de Groene Hub, Eigen Haard, Waternet en de ondersteuning van CirC om kosten-competitief GFE-afval in te zamelen bij restauranthouders en dit te gebruiken voor het opwekken van groen gas (kleinschalige decentrale CirC minivergister), waarna het groene gas weer aan de restauranthouders terug wordt geleverd. Een onderzoeker van de Groene Hub brengt de data van de GFE/swill inzameling voor de minivergister in kaart en onderzoekt samen met CirC en de restaurants hoe praktisch kleinschalig groengas kan worden toegepast. Er wordt ook onderzocht of kleinschalig groen gas op basis van GFE-afval toegepast kan worden in een verduurzamingsconcept van VVE-complexen als bron voor kookgas, als alternatief voor elektrisch koken. Waternet kijkt hoe het groene gas kan worden ingebed in de huidige infrastructuur. De resultaten worden gepresenteerd in een fact-sheet.

4.3 De Groene Hub, de gemeente Amsterdam en Eigen Haard onderzoeken de technische, logistieke en juridische mogelijkheden voor de Hogedruk Vergisting van al het rioolwater van Gaasperdam. Waternet onderzoekt of een vergisting een positieve bijdrage kan leveren aan de aanwezige infrastructuur. De Groene Hub betreft de bewoners bij de ontwikkelingen rond grootschalige toepassing van GroenGas met het doel om draagvlak te creëren. Aan het eind van de projectperiode moet een kwart van de bewoners van Gaasperdam op de hoogte zijn van de ontwikkelingen rond GroenGas en plannen voor de grootschalige productie van GroenGas in de buurt.

De AHPD-technologie lijkt veelbelovend te zijn. In Boven-Pekela wordt in het kader van de proeftuin 'aardgasvrije wijken' binnenkort begonnen aan de bouw van een AHDP-installatie. Ook op Ameland gaat spoedig de bouw van een AHPD-installatie beginnen. Vooruitlopend op de situatie dat de resultaten van bovengenoemde cases goed zijn, worden voor Gaasperdam de (technische) mogelijkheden nader onderzocht. De locatie voor de AHPD-techniek is van groot belang en moet zo dicht mogelijk bij de wijk liggen. Het onderzoek naar een goede locatie voor de vergister valt buiten de normale werkzaamheden van de gemeente maar is wel nodig. In deze activiteit worden de technische, logistieke en juridische mogelijkheden onderzocht in het gebied Amstel III nabij de A9. Behalve de AHPD-technologie worden ook de mogelijkheden voor andere vergistingstechnieken van het rioolwater verkend.

4.4 De toepasbaarheid van kleinere of grotere warmtenetten in Gaasperdam wordt onderzocht en gekoppeld aan diverse kenmerken van de gebouwde omgeving (hoog, midden, laagbouw) en aan mogelijke warmtebronnen (Hoog-Midden-Laag thermische bronnen).

De Groene Hub en Energie Samen betrekken de bewoners bij de ontwikkelingen rond MES/BES en lokale warmtenetten in eigen beheer met het doel om draagvlak te creëren. Daar waar kansen liggen wordt in samenspel met bewoners en met gebruikmaking van de sociale tools die in werkpakket 2 zijn ontwikkeld, een proces opgestart om de randvoorwaarden te onderzoeken waarbinnen de warmtenetten ontwikkeld kunnen worden. Daarin wordt ook het collectief eigendom (2.3) als onderzoeksvraag meegenomen. Een kwart van de bewoners van Gaasperdam moet op de hoogte zijn van de mogelijkheid om met lokale warmtenetten (MES/BES) van het aardgas af te komen. En er wordt een eerste stap gezet door Eigen Haard en de HU om in dat proces met bewoners het integrale energieconcept voor die woningen en/of appartementen helder te krijgen, met een eerste globale toets op technisch-financiële haalbaarheid.

Vanuit de HU in het engineering-domein kunnen de kosten en baten van een warmtenet, met ondersteuning van Firan en een literatuurstudie, vertaald worden in de financiële en technische inpasbaarheid in Gaasperdam en vergelijkbare stedelijke omgeving.

Daarbij wordt informatie opgehaald uit eerdere casussen zowel in NL als ook vanuit buurlanden (bijv. Denemarken). Succescriteria worden vastgesteld. Vanuit dat moment kan een beslistool ontworpen worden in combinatie met de lopende regionale energiestrategieën. Het resultaat is een beslistool mini-warmtenetten bij verschillende opwekkers in relatie tot de RES.

4.5 Een verduurzaamde woning wordt samengesteld door te definiëren welke producten en contracten aanwezig zijn, moeten worden verwijderd en moeten worden geplaatst. Er wordt onderscheid gemaakt in producten in de woning (binnen), om de woning (buiten) en aan de woning(huis), waarbij er rekening wordt gehouden met de huidige en toekomstige warmteverliezen. Klimaatmissie, Escom en Energie Samen willen daarom een blauwdruk ontwikkelen voor woning typologieën waarvoor een all-electric oplossing technisch-economisch geschikt zijn. De Groene Hub en Eigen Haard betrekken de bewoners bij de ontwikkelingen rond all-electric oplossingen voor het warmtevraagstuk met het doel om draagvlak te creëren. Een kwart van de bewoners van Gaasperdam is op de hoogte van de mogelijkheid om met elektriciteit van het aardgas af te komen.

De toepasbaarheid van verschillende collectieve en individuele all-electric opties worden onderzocht uitgaande van de behoeften, wensen en mogelijkheden bewoners. De toepasbaarheid van de Escom-aanpak betreft bijvoorbeeld een intelligente mix van PVT-panelen op het dak, een warmtepomp, en een warmtebuffer (WKO of warmtebatterij), met intelligente software. Het concept is ontwikkeld voor gebouwen/woningcomplexen met verbruik hoger dan 30.000 [m³ gas/jaar]. Er moet onderzocht worden welke gebouwen in Gaasperdam hier geschikt voor lijken te zijn en of bewoners (eigenaar of huurder), VvE's of woningcorporaties hierin mee willen. Naast collectieve aanpakken wordt ook de toepasbaarheid van individuele all-electric oplossingen onderzocht (elektrisch koken, infrarood verwarming, individuele warmtepompen).

4.6 De transitie naar duurzame bronnen is in meerdere opzichten een uitdaging wanneer je denkt aan integratie van duurzame maatregelen in het straatbeeld. Het ontstaan van congestie op het distributienetwerk van de netbeheerder vraagt om slimme integratie van vraag en aanbod uitgezet in tijd.

Energie Samen en Eigen Haard voeren een bureaustudie uit om bekend te worden met verschillende concepten van systeemintegratie, zodat als er zich kansen voordoen om het energiesysteem in Gaasperdam slim in te richten, daarmee in een vroeg stadium rekening gehouden kan worden. Op basis van de resultaten van activiteiten 4.1 t/m 4.5 wordt onderzocht door Energie Samen, Waternet en Eigen Haard of er door systemen aan elkaar te koppelen (systeemintegratie) financiële voordelen te realiseren zijn. Het toepassen van buffers/ opslag is hierin een voor de hand liggende oplossing. Klimaatmissie en Escom willen daarom een energiemodule onderzoeken dat bestaat uit een warmtebron en warmtebuffer t.b.v. één of meerdere huishoudens. Als dat het geval lijkt te zijn, wordt de haalbaarheid onderzocht welke technische componenten (meet en regeltechniek bijvoorbeeld) er toegevoegd moeten worden, wat daarvan de kosten zijn, op welke termijn die terug verdiend kunnen worden.

4.7 Energieneutraal in de gebouwde omgeving en zeker in de hoogbouw is uitdagend om op gebouwniveau te realiseren. Door goed de potentiële energiebronnen in de omgeving te analyseren ontstaat er inzicht in de technisch logische oplossingsrichting waardoor kosten op een logische plek kunnen worden gealloceerd. De kosten en baten van verschillende technische oplossingen worden ten opzichte van (en in combinatie met) elkaar vergeleken per woningtype en bewoners-gebruikersprofiel zodat de vergelijking gebruikt kan worden als input in het keuzeprocess in het (deel-)gebied. Er wordt ook onderzocht welke rekenmodellen toegepast kunnen worden op VvE's in Gaasperdam, zodat die goed gefundeerd besluiten kunnen nemen, mede op basis van de situatie per huishoudens.

Bij in de bepaling van sleutelparameters waarmee kansen per type de stadswijk/gebouwtypologie/utiliteit aangegeven kan worden voor Quick-Fix pakketten, Climate-Kic renovatie, minivergisters, mini-warmtenetten met centrale WP of anderszins, hybride oplossingen aan de woningen. Daarbij moet de Regionale Energie Strategie per wijk worden meegenomen. Vanuit het 3de jaar curriculum Quest vanuit IDE en 4de jaar afstuderen (2x) en bouwkunde-domein circulaire stad (BBE) (2 teams) worden afgebakende opdrachten opgesteld met de 2 docent-onderzoekers. Deze docent-onderzoekers komen uit het IDE en BBE-domein. De HU zet 6-7 studenten opdrachten uit voor het uitwerken verschillende oplossingsrichtingen langs vooropgestelde (succes)criteria. Dit wordt nagerekend door de experts/ docent-onderzoekers en gebeurt in nauwe afstemming met Escom en Klimaatmissie opgehaald vanuit consortium. Dit resulteert in een methodiek voor bepaling waar welke energie-opwek en gevel-renovaties kansrijk is afhankelijk van wijktypologie.

Met behulp van een bestaand geautomatiseerd systeem 'Mooier Wonen' wordt door Klimaatmissie op basis van toe te passen verduurzamings-maatregelen op een woning of appartementencomplex inzichtelijk gemaakt welke woonlasten (exploitatiebegroting) tot wel 30 jaar worden voorspeld. De scope van de woonlasten is afhankelijk van de lokale bestaande situatie t.o.v. de gewenste situatie. Dit resulteert in een business case per gebouwtypologie met een investerings- en exploitatiebegroting volgens de norm: NEN2699.

Voor de situaties waar een business case sluitend te maken is, zal door Eigen Haard samenwerking worden gezocht met partijen die een rol kunnen spelen in de projectontwikkeling en realisatie.

4.8 De verschillende technische concepten en aanpakken die in dit werkpakket worden onderzocht, ontwikkeld en gevalideerd (activiteiten 4.1-4.7) worden verwerkt en geïntegreerd in een technisch transitiearrangement (rapport), waarmee tevens een aanpak met transitiesleutels wordt geboden voor transities in andere ontwikkelbuurten zoals Molenwijk, Banne Noord en Zuid, Dobbebuurt, etc. De Groene Hub haalt feedback van 150 Gaasperdamers uit de buurt op om het integrale verhaal van Gaasperdam SLIM aan te scherpen en te actualiseren. Deze feedback is vastgelegd en verwerkt in het arrangement. Het arrangement wordt zowel in woorden als beelden vertaald waardoor deze breed communiceerbaar is naar alle bewoners.

Resultaten

- 4.1 Door te isoleren en met eigen opwek realiseren we 15-20% reductie van het gebruik van aardgas. Totaal 3500 woningen.
- 4.2 Collectieve inkoop (zonnepanelen en isolatie) deden we al, zetten we voort en breiden we uit, mogelijk ook voor hybride warmtepompen (op verzoek van bewoners).
- 4.3 Van klein naar groot werken! Klein: QuickFix-Brigade en Groot: 935 woningen van Senso 1 en 2 in Holendrecht; gevelrenovatie met 260 woningen (Climate Kic-aanpak) in Reigersbos.
- 4.4 Aardgasvrij maken van woningen: concepten verbinden met deelgebieden en bewoners: 3 buurtwarmteprojecten. Totaal 1500 woningen in projectontwikkeling. In de looptijd van het project nog niet in uitvoering.

Begroting

Kosten: € 814.546,49

Financiering ReactEU: € 556.412,13

Resultaten gerangschikt naar de gemeentelijke beleidslijnen

Omdat twee van de vier wijken in Gaasperdam Ontwikkelbuurt zijn, is in de eerste plaats aansluiting gezocht bij de doelen van de ontwikkelbuurtenaanpak. Daarnaast sluit Gebiedsgericht SLIM natuurlijk aan bij gemeentelijk beleid op gebied van duurzaamheid, aardgasvrij en circulair.

Doel: Verbetering van de kwaliteit van woningen, woonomgeving en gebouwde voorzieningen

Een voorbeeld is Donut Deal 3 “GFE in samenbeheer”, dankzij een opdracht van de gemeente: medio 2021 gaan 20 GFE-buurtbakbeheerders verspreid over Gaasperdam elk een gemeenschap vormen met 30 huishoudens om hun GFE apart in te zamelen. 600 huishoudens!

Met: buurtbewoners, studenten hogeschool (HU+HVA), Groene Hub, gemeente Amsterdam (afval en grondstoffen), Pantar/Werkbrigade.

Doel: Verbetering van de leefbaarheid

Een voorbeeld is Donut Deal 4: Oplossen rattenplaag door organisch afval (voedsel voor ratten) te vergisten en er energie van te maken. Een mooi voorbeeld van koppelkansen pakken. Dankzij een opdracht van de gemeente Amsterdam (ontwikkelbuurten) zijn hier in feb 2021 al afspraken over gemaakt met de partners. Nu de vergunning nog.....

Met: winkeliers, buurtbewoners, studenten ROC, studenten hogeschool, technasium Ir. Lely Lyceum, Groene Hub, basisschool de Morgenster, gemeente Amsterdam (stadsdeel Zuidoost, gebiedsontwikkeling Zuidoost), Hoorne Vastgoed (eigenaar winkelcentrum). In een later stadium haakt ook Eigen Haard aan, alsook de huurdersvereniging.

Doel: Verbetering van de sociaal-economische positie van de buurt en haar bewoners (Beschreven in WP2 sociale transitie)

Van 2 naar 12 Donut Deals. In elke deal 20 deelnemers, dus $12 \times 20 = 240$ actieve deelnemers. Dankzij opdracht sociaal domein/WPI geven we anno 2021 voor de tweede keer de 3-maands cursus ‘Leven Lang Leren’: we nemen initiatieven van buurtbewoners als uitgangspunt en verbinden die deels met de pilot ‘buurtbanen’. Deelnemster Nancy uit de eerste cursus organiseerde een reeks van 13 workshops: ‘Van voedselbankpakket naar voedselbanket’. Zo komt ieder tot bloei.

1000 bewoners nemen deel in de Groene Hub aan ‘slimme markten met workshops’, welke enkele jaren geleden ook al werden georganiseerd. Nu kan dat in Groene Hub, die zelf een demonstratieplek is van duurzame technieken.

50 sleutelpersonen uit de wijk worden tot kwartiermakers opgeleid die vervolgens in eigen omgeving tafelsessies houden in ‘SLIM samen redzaam’, daar komen dan 1000 volgers uit.

500 deelnemers aan trainingen, cursussen of spreekuur in de Groene Hub.

50 energie coaches die bewoners begeleiden met energiebesparing en duurzame opwek (van Quick-Nix tot Quick-Fit Plus).

3500 bewoners (inclusief VvE’s) worden actief betrokken bij de coöperatie de Groene Hub (10% van alle bewoners).

Met: gemeente Amsterdam (Pantar, Werkbrigade & WPI, Stadsdeel Zuidoost), ROC, bewonersgroep Holendrecht Schoon Zo Gewoon, Buurtwerkkamer, Groen PlatVorm Zuidoost, !Woon, Hogeschool Utrecht.

Doel: Koppeling van stedelijke ontwikkelingsgebieden met strategische buurtontwikkeling (Beschreven in WP3 democratische transitie)

Strategische buurtontwikkeling betekent dat buurtbewoners meer zeggenschap hebben over de buurtontwikkeling, dat hun problemen serieus worden genomen, dat ze worden meegenomen in de oplossingen en zelf mogen meewerken aan de oplossingen.

Kern van de aanpak is dat we bruggen bouwen en allianties maken tussen bewonersinitiatieven en grote spelers. Het Project Gebiedsgericht SLIM maakt mogelijk dat Coöperatie de Groene Hub in dat samenspel met formele organisaties een steeds professionelere speler wordt. Daardoor ontstaat een meer integrale samenwerking tussen initiatiefnemers uit de wijk zelf en gevestigde partijen die al actief zijn in Gaasperdam. Door betere samenwerking wordt meer impact gerealiseerd. Dit sluit helemaal aan op ‘de buurtstudie Holendrecht’, alsook op het ‘Masterplan Zuidoost’ met daarin de ‘hotspot aanpak’. Uitgangspunt in deze aanpak is een brede alliantie van partijen met een integrale samenwerking met het gebied en de buurtbewoners. De ontwikkeling van coöperatie de Groene Hub is cruciaal om actieve buurtbewoners in positie te brengen voor dat samenspel. Daarnaast is het nodig om barrières weg te nemen die doorontwikkeling van waardevolle buurtinitiatieven in de weg staan. Dat betekent kansen zien om waardecreatie te verbinden met verdienmodellen voor bewoners. Als we

zeggen: "afval is grondstof en heeft waarde", dan wordt de vraag van bewoners van Gaasperdam: "mogen wij die waarde lokaal verzilveren en gebruiken voor de opbouw van de wijk?" Voorbeeld: "mogen wij organisch afval in de wijk zelf vergisten en tot waarde maken?" Soms zijn dan systeemoorbraken nodig omdat het nu nog anders is georganiseerd, en waarde uit het gebied weglekt. Dat zal regelmatig ook 'schuren'.....

Met: Groene Hub, gemeente Amsterdam (Stadsdeel Zuidoost, gebiedsontwikkeling Zuidoost), en alle hiervoor genoemde partijen.

Doel: Verbetering van de energetische kwaliteit (duurzaamheid) van de woningen - waaronder het Aardgasvrij maken van bestaande- en nieuwbouw (Beschreven in WP4 technische transitie)

Door te isoleren en met eigen opwek realiseren we 15-20% reductie van het gebruik van aardgas. Totaal 3500 woningen.

Collectieve inkoop (zonnepanelen en isolatie) deden we al in 2020 met meer dan 1.000.000 Euro omzet. Gaan we zeker weer doen, mogelijk ook voor hybride warmtepompen (verzoek bewoners).

Van klein naar groot werken! Klein: QuickFix-Brigade en Groot: 935 woningen van Senso 1 en 2 in Holendrecht; gevelrenovatie met 260 woningen (Climate Kic-aanpak) in Reigersbos.

Aardgasvrij maken van woningen: concepten verbinden met deelgebieden en bewoners: 3 buurtwarmteprojecten. Totaal 1500 woningen in projectontwikkeling. In de looptijd van het project nog niet in uitvoering.

Met: Eigen Haard, VvE's, !Woon, gemeente Amsterdam (Amsterdam Aardgasvrij, gebiedsontwikkeling Zuidoost, stadsdeel Zuidoost), Alliander, Groene Hub, ESCOM, Hogeschool Utrecht.

Go / no-go momenten en criteria

Gedurende het project is het van belang om tussentijds duidelijk te hebben of het project nog op het juiste spoor is en of de activiteiten tot de gewenste resultaten leiden. Om dit te kunnen garanderen zijn enkele criteria opgesteld om deze Go/No GO momenten te bepalen.

Nr.	Datum	Betrekking op resultaat	Waarom en criteria go/ no-go
1	01-07-2022	1. Sociale transitie	1. Vliegende start met guerrilla-achtige 'van binnen uit' benadering op "wederopbouw na de corona-crisis", waarin het echt moet gaan gonzen, broeien, gisten in de wijk. Het blijkt dat de bewoners van Gaasperdam niet in de meewerkstand komen en blijven hangen in hun primaire behoefte. Dit wordt bepaald na de evaluatie van de 1 ^e lichting Besmettelijke BUURTKracht 2.0 met 'buren van burens' en een SLIMME markt.
2	01-10-2022	2. Democratische transitie	1. Er is geen perspectief op een financieel arrangement dat bewoners van Gaasperdam in staat stelt om deel te nemen aan de transitie
3	01-10-2022	3. Technische transitie	1. De waaier aan technische oplossingen blijken te duur te zijn waardoor businesscases negatief zijn 2. De juiste mix van technische oplossingen kan niet gedefinieerd worden 3. De waaier aan technische en gebouw gebonden oplossingen is niet tijdig gereed

Programma indicatoren

Tabel: Overzicht programma indicatoren

ID	Indicator	Meeteenheid	Streefwaarde project	Toelichting activiteiten
CO02	Aantal ondernemingen dat subsidie ontvangt	Ondernemingen	6	Energie Samen, Klimaatmissie, Groene Hub, Waternet, Escom, Eigen Haard (Kennisinstelling Hogeschool Utrecht)
CO06	Aantal ondernemingen dat niet-financiële steun ontvangt	Ondernemingen	8	Alliander, CirC, AMS institute, SEN, Firan, 02025, !Woon, Overstekend Wild (kennisinstellingen: RUG en ROC)
2e	Aantal stimuleringsprojecten gericht op investeringen in hernieuwbare energie	Stimuleringsprojecten	1	Zie o.a. activiteiten 4.2 Kleinschalige, decentrale CirC minivergister 4.3 (AHDP-techniek) grote vergister 4.5 all-electric oplossingen
2g	Aantal stimuleringsprojecten gericht op energie efficiëntie	Stimuleringsprojecten	1	Zie o.a. activiteiten: 4.1 Quick Fit aanpak, Climate Kic) 4.4 Onderzoek toepassing warmtenet
3.a	Aantal samenwerkingsverbanden gericht op het verkleinen van de mismatch op de arbeidsmarkt, tussen kennisinstellingen en bedrijfsleven en/of overheid	Samenwerkingsverbanden	1	Zie activiteiten: 2.2 kwartiermakers GH 2.4 bestaande Donut Deals 2.5 nieuwe Donut Deals 3.3 nieuwe spelregels landelijk niveau 3.4 vormgeven nieuwe samenspel
3.b	Aantal deelnemende bedrijven gericht op het verkleinen van de mismatch op de arbeidsmarkt, tussen kennisinstellingen en bedrijfsleven en/of overheid.	Bedrijven	14	Energie Samen, Groene Hub, Waternet, Klimaatmissie, Escom, Eigen Haard, Alliander, CirC, AMS, SEN, Firan, 02025, !Woon, Overtstekend Wild
6.b	Aantal groene projecten gericht op verduurzaming	Projecten	1	Alle activiteiten hebben als doelstelling de wijk Gaasperdam te verduurzamen.

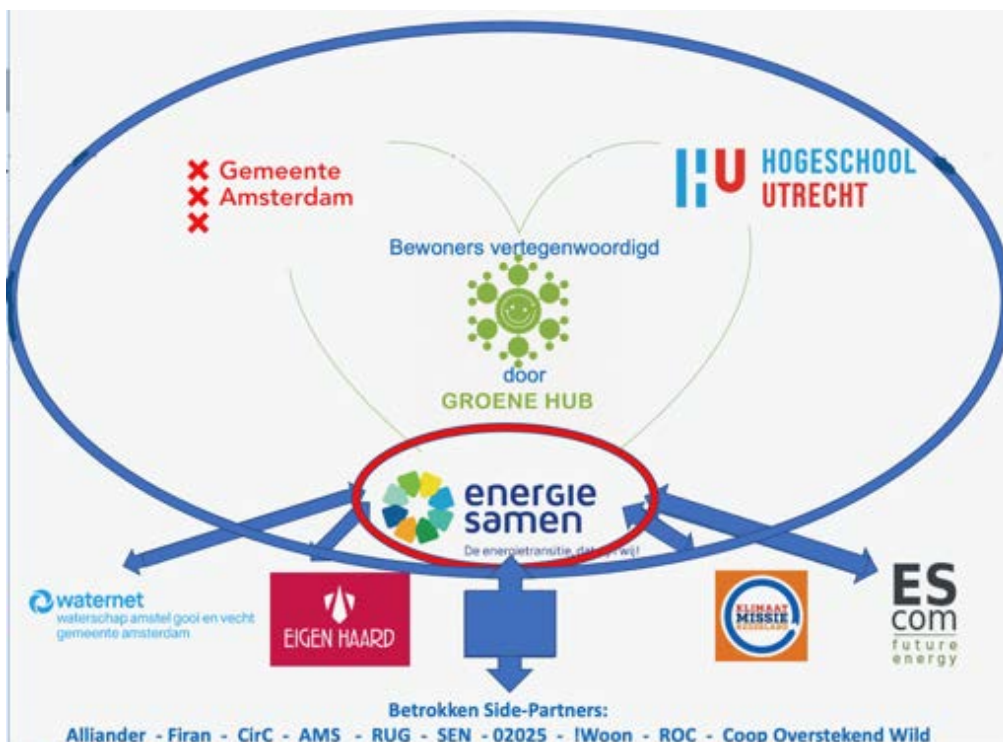
Organisatie

Projectorganisatie: wie is waarvoor verantwoordelijk

Het project wordt bestuurd door de stuurgroep met vier kernpartners te weten: Coöperatie Energie Samen, Coöperatie de Groene Hub, gemeente Amsterdam, Hogeschool Utrecht. De hoofdtaken van de stuurgroep zijn: sturing geven aan het project, initiatieven tot ontwikkeling brengen, en zorgen voor borging van de projectlijn. De stuurgroep komt driewekelijks bij elkaar (of vaker indien nodig), met een agenda voorbereid door de projectleider. Al de projectpartners van binnen- en buitencirkels krijgen volgend op de stuurgroepbijeenkomsten een update. Binnen de groep van kernpartners, is Energie Samen Voorzitter en de Groene Hub is secretaris. Tijdens de bijeenkomsten wordt de voortgang onverwachte kansen en dilemma's gedeeld en actiepunten besproken en vastgelegd. Besluitvorming wordt gedaan op basis van breed gedragen instemming (consent) met behulp van het 'geen bezwaar principe'.

Het project Gebiedsgericht SLIM wordt geleid door Gerwin Verschuur. Hij geeft leiding aan het project en overlegt wekelijks met verschillende projectpartners, en is voor de projectpartners het eerste aanspreekpunt. Hij is verantwoordelijk voor het algehele projectbeheer en neemt de coördinatie tussen alle partijen op zich. Daarbij hoort ook het bewaken van de kwaliteit en voortgang van de projectactiviteiten en het monitoren van de resultaten. In onderstaand figuur wordt de projectorganisatie weergegeven.

Zoals in de introductie genoemd kunnen de deelnemers in dit project onderverdeeld worden in 2 schillen, de projectpartners en betrokken partijen. Een overzicht van de verschillende soort projectpartners en de organisatiestructuur wordt gegeven in Figuur 12.

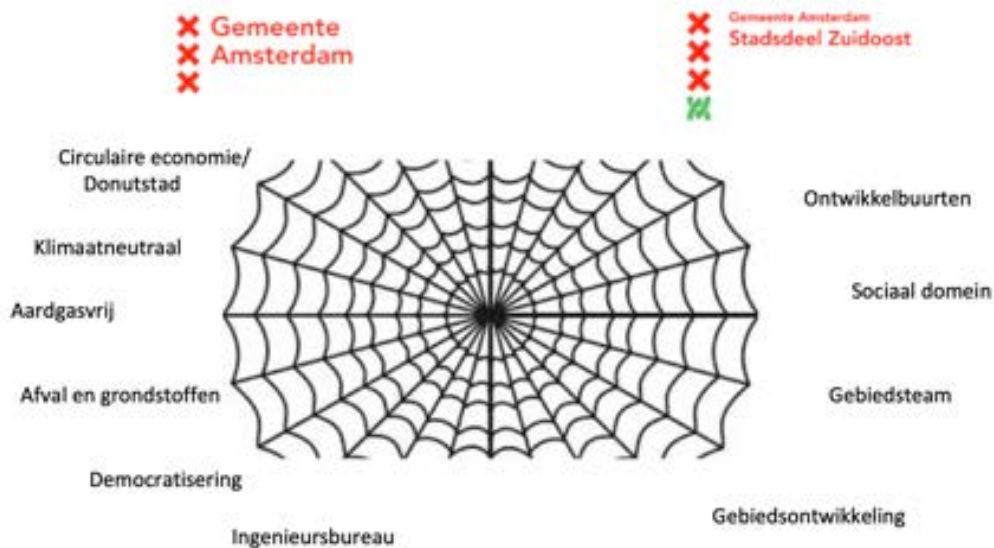

Figuur 12 Overzicht van de organisatiestructuur

Nr.	Activiteit	Trekker	Partners	Betrokken side-partners
2.1	Incubator: Onderzoeken en ontwikkelen van potentie van wijkbewoners en inrichten OWPs om bijdrage te leveren aan wijkverduurzaming	De Groene Hub	Energie Samen, Hogeschool Utrecht	RUG, Alliander, Overstekend Wild
2.2	Door ontwikkelen sociale concept 'Besmettelijke BUURTKracht' tot 'Deel je Rijk'	De Groene Hub	Energie Samen, Hogeschool Utrecht	
2.3	Onderzoeken van succesfactoren voor sociale concept 'Collectief eigendom'	Energie Samen		Alliander
2.4	Onderzoeken van mogelijkheden voor nieuwe 'Donut Deals' voor Gaasperdam	Energie Samen	De Groene Hub, Hogeschool Utrecht	Alliander, Circ
2.5	Door ontwikkelen van 'Donut Deals' in Gaasperdam	De Groene Hub	Gemeente Amsterdam	IWoon, ROC
2.6	Onderzoeken van sociale indicatoren en meetmethoden voor sociale Impact meting	Energie Samen	De Groene Hub	
2.7	Coöperatief organiseren: Integrale sociale aanpak voor wijkverduurzaming	Energie Samen		RUG
3.1	Ontwikkelen van financieringsconcepten voor mensen met kleine beurs	Energie Samen	De Groene Hub, Eigen Haard, Gemeente Amsterdam	
3.2	Onderzoek naar inzet gemeentelijke belastingen op gebiedsniveau voor circulaire economie	Energie Samen	De Groene Hub, Gemeente Amsterdam	
3.3	Mogelijkheden voor nieuwe spelregels op landelijk niveau onderzoeken	Energie Samen		Alliander
3.4	Vormgeven en training samenwerking markt, overheid en bewoners voor het nieuwe samenspel	Energie Samen	Hogeschool Utrecht	Alliander
3.5	Speelveld en spelregels: Integrale democratische aanpak voor wijkverduurzaming	Energie Samen	Hogeschool Utrecht	RUG
4.1	Ontwikkelen individuele en collectieve aanpakken voor energiebesparing	Energie Samen	Groene Hub, Hogeschool Utrecht, Eigen Haard, Klimaatmissie	IWoon, Samen Energie Neutraal, AMS institute
4.2	Aanpak ontwikkelen en valideren toepasbaarheid kleinschalig groen gas	De Groene Hub	Eigen Haard, Waternet	Circ
4.3	Onderzoeken toepasbaarheid grootschalig groen gas	Energie Samen	Groene Hub, Gemeente Amsterdam, Waternet, Eigen Haard	Samen Energie Neutraal, AMS institute
4.4	Onderzoeken toepasbaarheid warmtenetten	Energie Samen	Groene Hub, Eigen Haard, Waternet, Escom, Hogeschool Utrecht	Samen Energie Neutraal, AMS institute, Alliander, Firan
4.5	Onderzoeken toepasbaarheid 'all-electric' en hybride toepassingen	Energie Samen	Groene Hub, Escom, Klimaatmissie	
4.6	Onderzoeken mogelijkheden voor systeemintegratie duurzame opwek elektriciteit en warmte inclusief opslag	Energie Samen	Escom, Hogeschool Utrecht, Waternet, Eigen Haard	
4.7	Uitwerken van businesscases	Energie Samen	Waternet, Eigen Haard, Escom, Hogeschool Utrecht, Klimaatmissie	02025
4.8	Slimme technieken-mix: integrale kostentechnische aanpak voor wijkenergietransitie	Energie Samen	Eigen Haard, Escom, Klimaatmissie	02025

De rollen worden toegedeeld per activiteit. Elke activiteit heeft een trekker, die verantwoordelijk is voor de voortgang van de activiteit, de planning, en de inhoudelijke en financiële verantwoording. De projectleider overlegt wekelijks met de trekkers van de verschillende taken in de drie werkpakketten, over de voortgang, kansen barrières en spanningen. De trekkers hebben zelf regelmatig afstemming met de projectpartners en de sidepartners. Als daar aanleiding toe is kan de projectleider rechtstreeks ingrijpen of hij brengt het in de stuurgroep of hij brengt het in het tweemaandelijks brede partneroverleg van al projectpartners (in indien gewenst ook de side-partners). De projectleider is de spin in het web van de trekkers en projectpartners.

De leden van de stuurgroep van de Groene Hub (Martin Jas-Mogling), gemeente Amsterdam (Saskia Huft) en de Hogeschool Utrecht (Prof. Dr. Mieke Oostra) zijn op hun beurt ook spin in het web van hun organisaties en bijbehorende afdelingen. In onderstaand figuur (Figuur 13) is de spin in de gemeente Amsterdam zichtbaar, van de afdelingen waarmee wij in dit project samenwerken.

Figuur 13 De spin, het gemeentelijke web van Gebiedsgericht SLIM

Administratieve organisatie

De projectpartners hebben een uitgebreide administratieve organisatie opgesteld. In de bijlage toegevoegd in het EFRO-indienportaal wordt deze nader toegelicht.

Aanbestedingen

Een aanbesteding is een inkoopmethodiek voor overheden waarbij voorafgaand een voorgenomen opdracht bekend is. Aanbestedingsregels zijn ontwikkeld om te zorgen dat overheden integer inkopen en dat ze een betere keuze kunnen maken in de prijs-kwaliteit verhouding. In Nederland hebben overheden te maken met de nationale aanbestedingswet 2012 en de Europese aanbestedingsrichtlijn. De wetgeving op het aanbesteden is van toepassing op organisaties die kwalificeren als 'aanbestedende dienst'. Dat zijn vooral organen van publiekrechtelijke aard die met gemeenschapsgeld handelen en/of onder overheidstoezicht functioneren. Daaronder vallen in

Nederland de gemeenten, provincies, waterschappen, het rijk en ook nutsbedrijven en andere sociaal maatschappelijke ondernemingen die onder overheidstoezicht vallen of met gemeenschapsgeld hun activiteiten ondernemen, zoals zorginstellingen en universiteiten. De Nederlandse aanbestedingsregels zijn vastgelegd in de aanbestedingswet 2012⁸. Kijkend naar beiden aanbestedingswetten zou het project kunnen vallen binnen de bestaande regelgevingen. Zodra de gemeente namelijk fysieke producten gaat aanschaffen of diensten aan zou kopen dan zou dit onder de aanbestedingswet kunnen vallen. Echter geldt hier een drempelwaarde. Uit de begroting blijkt dat de totale kosten van deze producten en of diensten niet boven de drempelwaarde uit zullen komen. Hiermee kan dus geconcludeerd worden dat het project niet binnen de regelgeving van de aanbestedingswet valt. Stichting Cocrotas, inmiddels opgevolgd door Energie Samen, is de samenwerking aangegaan met de deelnemende projectpartners en is vanuit een intrinsieke motivatie met het project aan de slag. Om vervolgens genoeg draagvlak te creëren is ook actief contact gezocht met de Gemeente Amsterdam en is deze overheidsinstantie betrokken bij het project. De opdracht komt dus niet vanuit een overheidsinstelling met een vooraf gesteld doel en bijbehorende eisen, de opdracht komt vanuit de gemeenschap- en de markt.

Communicatie

Disseminatie en Communicatie vereisten EFRO

Promotie en publiciteit is een belangrijk onderdeel voor de verspreiding van de projectresultaten om de transitie in andere ontwikkelbuurten⁹ te versnellen. Bovenstaande kan niet zonder en vraagt om een forse inzet van marketing en communicatie. Deze inzet is gericht op:

1. De werving van nieuwe deelnemers in andere ontwikkelbuurten
2. De werving van nieuwe partners die zich duurzaam aan de ontwikkelingen in andere Ontwikkelbuurten willen verbinden.
3. Het actief betrokken houden van bestaande deelnemers, partners en stakeholders bij de ontwikkelingen en de community.
4. Positionering en profilering van het de transitieaanpak in de regio en daarbuiten

Deze stappen staan niet los van elkaar, maar grijpen continu op elkaar in en versterken elkaar zo ook qua effectiviteit. Alles gericht op meer exposure, binding en interactie met de onderkende doelgroepen en andere Ontwikkelbuurten. Zo bouwt het consortium stap voor stap aan een sterk, kwalitatief hoogwaardige transitieaanpak. Tevens is een integrale aanpak gewenst om te borgen dat er een heldere, eenduidige (beeld-)communicatie tot stand komt, die alle betrokken partijen raakt, activeert (verleidt en aanzet tot) en verbindt. Zo ontstaat een krachtig, herkenbaar platform, waar partijen graag en met trots deel van uit willen maken. Een netwerk dat succesvol opereert én dat uitstraalt.

Om het draaiboek te verspreiden zijn stakeholders op verschillende niveaus nodig. Om het lokaal te laten landen, worden binnen de wijk kwartiermakers en energiecoaches opgeleid. Buiten de wijk wordt contact gezocht met TKI Urban energy, VNG, de RES-partners, etc. Deze opschalings-/verspreidingsactiviteiten zijn gepland zowel tijdens als daarna. Daarnaast zullen de projectpartners verder kijken naar communicatiemiddelen zoals nieuwsbrieven. Het uitgangspunt hierbij is echter zoveel mogelijk duurzaam online te communiceren met de website www.groenehub.org als onderliggend platform en slimme inzet van social mediakanalen, maar ook lokale radio en TV, juist ook van aangehaakte partners. Zo zal gebruik worden gemaakt van social media als LinkedIn, Twitter,

⁸ <https://wetten.overheid.nl/BWBR0032203/2019-04-18>

⁹ <https://www.amsterdam.nl/bestuur-organisatie/volg-beleid/coalitieakkoord-uitvoeringsagenda/fijne-buurten/ontwikkelbuurten/overzicht/>

Facebook, Instagram en YouTube. Deze kanalen hebben een enorm bereik onder de bevolking en bedrijven en kunnen dus een belangrijke rol spelen in de verspreiding van communicatie. Inzet van social media is onontbeerlijk om met name ook jongere doelgroepen te bereiken.

De verantwoordelijke partner(s) voor opschaling is Energie Samen. De herhaalbare aanpak zoals die in dit project wordt ontwikkeld, wordt door Energie Samen (en haar leden) opgeschaald en gedissemineerd. Daar is geen aanvullend specialistisch personeel voor nodig omdat Energie Samen deze specialisatie al in huis heeft. Als koepelorganisatie is het bijvoorbeeld mogelijk om taken uit te besteden bij regionale leden. Een belangrijke pijler binnen dit project zijn de kwartiermakers en energiecoaches. Alhoewel er structurele tekorten op de arbeidsmarkt waren (in mindere mate door Corona) is het veilig om aan te nemen dat er voldoende en goed opgeleide mensen (deze worden binnen het programma getraind) aanwezig zullen zijn om straks de voorgestelde diensten te implementeren.

Met inachtneming van de EFRO-eisen zullen de EU en EFRO een vermelding krijgen in de promotie van de projectontwikkeling. Bij alle communicatie-activiteiten die betrekking hebben op het project wordt gebruik gemaakt van de REACT EU logo's. Vervolgens wordt de Europese Unie en het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling nadrukkelijk vernoemd. Wanneer uit de verleningsbeschikking blijkt dat ook andere logo's gewenst zijn, worden deze uiteraard toegevoegd aan de communicatie. Ook zullen alle projectpartners online aandacht besteden aan het project. Hierin zal worden aangegeven wat de doelstellingen en resultaten zijn, daarnaast zal nadrukkelijk vermeld worden dat het project tot stand is gekomen met het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling van de Europese Unie. De betrokken projectpartners zullen een affiche van minimaal A3-formaat op een goed zichtbare plaats hangen bijvoorbeeld bij het betreden van het gebouw. Op dit affiche wordt een korte analyse van het project weergegeven en zal hier nadrukkelijk worden verwezen naar de Europese Unie en het EFRO.

Wet- en regelgeving

Milieu

In eerste instantie ligt de focus van het project op het uitvoeren van onderzoek en het opstellen van een handboek. In de eerste fase zijn milieuwetten dan ook nog niet relevant. In een later stadium (bij de daadwerkelijke uitvoering) zullen de onderstaande wetten in acht gehouden worden:

De Vogelrichtlijn (1979) en de Habitatrichtlijn (1992) zijn door de Europese Unie opgesteld om de biologische biodiversiteit in Europa in stand te houden. In deze richtlijnen wordt aangegeven welke planten en dieren en hun natuurlijke habitats (leefgebieden) beschermd moeten worden door de lidstaten van de Europese Unie. In de provincie Noord-Holland zijn in verband met deze wetten 14 regio's aangemerkt als Natura 2000 gebieden. Deze gebieden liggen echter niet in de buurt van Gaasperdam. Uit het bestemmingsplan van Gaasperdam blijkt tevens dat het gebied geen aangewezen beschermd gebied in de zin van de Vogel- en Habitatrichtlijn is. In dat kader zijn dan ook geen belemmeringen te verwachten.

Kaderrichtlijn Water: De Kaderrichtlijn Water is een Europese richtlijn die voorschrijft dat de waterkwaliteit van de Europese wateren vanaf 2015 aan bepaalde eisen moet voldoen. Gaasperdam ligt in het beheersgebied van het hoogheemraadschap Amstel, Gooi en Vecht. In het kader van de KRW moet er zowel over de ecologische kwaliteit van de Gaasperplas, als over de chemische toestand verantwoording afgedragen worden aan Europa. Momenteel overschrijden de concentraties koper en zink in de oppervlaktewateren de normen. Dit heeft met name te maken met uitloging van materialen die in aanraking komen met het regenwater. Stadsdeel Amsterdam Zuid-Oost zal actief

betrokken worden bij het project en zal hiertoe het overzicht bewaren en waar nodig accuraat op reageren.

Kaderrichtlijn Afval: De kaderrichtlijn bepaalt de voorwaarden of er sprake is van einde-afval of een bijproduct. Wanneer een afvalproduct een behandeling heeft ondergaan (zoals bv, in de minivergister, waar uit GFE groengas wordt gemaakt en digestaat, een soort plantenvoeding), waardoor het weer nuttig bruikbaar is, mits het voldoet aan een aantal criteria, is het niet langer afval. De criteria staan in het wetsvoorstel uitgewerkt en worden in de Wet Milieubeheer opgenomen. Daarnaast stelt de wet bepaalde regels over uitgebreide producentenverantwoordelijkheid en gescheiden inzameling van bepaalde afvalstromen. Deze wet kan relevant zijn in de voorgestelde Donut Deals. Soms kan een Donut Deal namelijk niet lokaal worden gemaakt, omdat er belemmeringen zijn op een hoger schaalniveau. Dan is het belangrijk dat opgeschaald wordt naar dat schaalniveau zodat het probleem daar kan worden geagendeerd en kan worden gewerkt aan een oplossing. Denk daarbij aan de vergunningverlening die nodig is voor de minivergister. In de nationale wetgeving wordt alleen voorzien in grootschalige vergistingsinstallaties waarvoor een stevig vergunningstraject nodig is; dat vraagt om aanvullende (lichtere) regelgeving voor kleine installaties. Of omgekeerd, als op het landelijke niveau een oplossing is gevonden voor een knelpunt dat ook in Gaasperdam speelt, dat die oplossing dan ook versneld in Gaasperdam toegepast kan worden.

Milieu Effect Rapportage: De effecten op het milieu zullen in eerste instantie laag zijn, de voorgestelde activiteiten hebben invloed op de bebouwde omgeving, maar een milieueffectrapportage is hiervoor niet noodzakelijk.

Ruimtelijke ordening

Er speelt op dit moment alleen een vraag rond de ruimtelijke ordening van de toepassing van de CirC biovergister (kleinschalig groen gas, activiteit 4.2) bij de Groene Hub. Daarvoor is reeds een vergunningsaanvraag gedaan. De vergunning wordt verwacht voor aanvang van het project (begin juni 2021) verleend te zijn. Verder zijn er geen zaken met betrekking tot de ruimtelijke ordening die op voorhand of tijdens de uitvoering van het project al spelen. Wel zal later, rond de verduurzaming van de wijk, in veel gevallen gebruik gemaakt gaan worden van de openbare ruimte om installaties te plaatsen. Hiervoor moeten wel vergunningaanvragen gedaan worden. De volgende installaties hebben hier onder andere betrekking op;

- Warmtenetten
- WKO installaties
- Warmtestations met warmtepompen en piekvoorziening
- CirC-minivergister
- Hogedrukvergister

Staatssteun

Werkpakketten 2 en 3 bevatten geen economische activiteiten. De gevraagde steun voor economische activiteiten is verenigbaar met steunruimte die op grond van de Algemene Groepsvrijstellingsverordening (AGVV, Verordening [EU]651/2014) wordt geboden. In de AGVV zijn categorieën steun vastgesteld die – onder voorwaarden en onder maximale bedragen en/of percentages – zijn vrijgesteld van de verplichting tot aanmelding. Op basis van de begroting en verdeling tussen de partners blijft de gevraagde steun voor het project en per partner onder de maximaal toegestane steunintensiteit op basis van artikel 25 van de AGVV. *De uitgebreide analyse is opgenomen in de begroting en de toelichtingsmemo in de bijlage 'Staatssteunanalyse', toegevoegd in het indienportaal.*

Aansluiting bij programmadoelstellingen

REACT EU-doelstellingen

Het project focust zich op een circulaire en CO₂-neutrale economie met een afnemend gebruik van fossiele brandstoffen en richt zich onder andere op ontwikkeling naar een zero-waste situatie in de wijk Gaasperdam. Ook bevordert deze ontwikkeling het herstel in de context van de COVID-19 pandemie. De corona-crisis zal de sociaal-economische ongelijkheid in de samenleving nog meer vergroten, een vergelijkbaar effect was te zien in de financiële crisis van 2008. Dit betekent dat de rijken rijker worden en de armen armer. Een integrale verduurzaming van Gaasperdam is enkel mogelijk als er integraal wordt samengewerkt en als er voldoende draagvlak is bij de bewoners. Door dit project kan deze beoogde energietransitie sneller en kosten-effectiever verlopen en kunnen meer mensen lokaal aan het werk worden geholpen, danwel betekenisvol worden voor de wijk.

Binnen deze Prioritaire As richt het project zich specifiek op de vergroening van de wijk Gaasperdam, waardoor het project aansluit op; **“Actielijn 4: “Groen en Duurzaam GTI gebieden”**.

De stedelijke dimensie van deze prioriteit en programmalijn 4 is gericht op de maatschappelijke kant van de transities. De transities naar een circulaire economie zijn in deze gebieden moeilijker op eigen kracht te realiseren door de combinatie van een gemiddeld laag inkomen, weinig draagvlak en extra achterstand in bijvoorbeeld de staat van de bebouwde omgeving, maar ook in opleiding en in taal. Immers, de weg die hier afgelegd moet worden is langer door de staat van de bebouwde omgeving en de arbeidsmarktpositie van velen in deze gebieden en de middelen zijn veel beperkter om hierin te investeren. Dit project richt zich juist op de sociale inclusie en voor alle groepen uit de samenleving. Het huidige projectplan is gericht op de bewoners zelf. Dit betekent dus heel duidelijk dat het niet een top-down benadering is waarbij gezocht wordt naar draagvlak van de bewoners. Transparantie en zeggenschap voor de burgers over de transitie in de wijk speelt in het onderhavig project dan ook een centrale en belangrijke rol.

In Gaasperdam zal naast de sociale inclusie ook een democratische en technische proeftuin ontstaan. Transitie Hubs (bijvoorbeeld de Groene Hub) worden opgericht waarin nieuwe (duurzame en circulaire) technologie wordt gedemonstreerd, waarin kennis wordt overgedragen, en waar trainingen of opleidingen kunnen worden aangeboden, ook over nieuw speelveld en nieuwe spelregels. Deze Groene Hub kan tevens een flinke aantrekkingskracht hebben op kleinschalige bedrijven. Het vestigingsklimaat wordt daardoor bevorderd, wat ook weer resulteert in economisch positieve effecten.

Kijkend naar de fysieke activiteiten die uitgevoerd gaan worden (zie werkpakketten), valt ook hier veel aansluiting te vinden bij het REACT EU programma. Ten eerste zal het project een belangrijke bijdrage leveren aan zowel CO01 (aantal ondernemingen dat steun ontvangt) en CO02. Met het huidige project zullen 5 ondernemingen niet-financiële steun krijgen en 6 ondernemingen subsidie ontvangen. De betrokkenen die geen subsidie ontvangen hebben hun deelname toegelicht middels steunbrieven te vinden in de bijlage toegevoegd in het indienportaal. Vervolgens zal middels de kleinschalige decentrale CirC minivergister, AHDP-technologie, en de all electric oplossingen 1 stimuleringsproject gericht op investeringen in de hernieuwbare energie gecreëerd worden. Dit sluit dan ook goed aan bij de indicator 2e. De Quick Fit aanpak, Climate Kic en de toepassing van een warmtenet zijn allen activiteiten gericht op de stimulering van de energie efficiëntie en dragen daarom duidelijk bij aan de indicator 2g.

Een ander belangrijke aansluiting van het project zit in de indicator 3a (Aantal samenwerkingsverbanden gericht op het verkleinen van de mismatch op de arbeidsmarkt, tussen kennisinstellingen en bedrijfsleven en/of overheid). In het project wordt veel aandacht besteed aan de ontwikkeling van coaches, donut deals, spelregels op landelijk niveau en het vormgeven en

verbeteren van het samenspel tussen de triple helix. De samenwerking tussen bewoners, bedrijven en overheid heeft dan ook een centrale rol in het project. Tot slot sluit het project ook goed aan bij de indicator 6b (Aantal groene projecten gericht op verduurzaming) door het realiseren van duurzame transitie in de wijk Gaasperdam waarbij juist de essentiële en existentiële waarden van de bewoners en eigenaren centraal staan en worden verbonden met de energietransitie en circulariteit.

Kortom, het project vindt dus op veel vlakken aansluiting bij de prioriteiten van REACT EU. Het is echter ook van belang dat het project aansluit bij regionale en lokale beleidsplannen. Het project sluit namelijk ook goed aan bij de prioriteiten van Kansen voor West II en de beleidskaders van de gemeente Amsterdam. In dit document zal verder worden uitgeweid over deze aansluiting bij de beleidskaders van Gemeente Amsterdam. Het onderdeel aansluiting bij Kansen voor West II wordt niet verder uitgewerkt.

Aansluiting bij Kansen voor West II

Beleidskaders

Naast de kaders van de programmawijziging REACT EU Kansen voor West dient het project goed aan te sluiten binnen het vigerend beleid van Amsterdam. We kunnen dit beleid onderverdelen in 5 plannen/akkoorden die worden weergegeven hieronder. Ten eerste zal er worden gekeken naar de aansluiting bij het gebiedsplan Gaasperdam, Driemond 2020 en het beleidsplan ontwikkelbuurten. Vervolgens wordt aangegeven hoe het project óók aansluit bij coalitieakkoord 2018-2022, Het duurzaam herstelplan en Economisch herstel- en investeringsplan 2021-2024.

Gebiedsplan Gaasperdam, Driemond 2020

In de gebiedsplannen voor 2020 brengt de gemeente Amsterdam focus op zes integrale focus opgaven voor de wijk Gaasperdam, Driemond. Dat zijn dit jaar de belangrijkste opgaven in het gebied. Deze focusprojecten hebben een integrale aanpak en vaak een langere (meerjarige) uitvoering. Reeds is er contact geweest met Iris van der Horst, manager gebiedsontwikkeling Gaasperdam/Driemond en Saskia Huft, haar rechterhand, voor het gebied Holendrecht. Zij hebben naast de MKBA voor de groengasvergister ook middels een opdracht aan ons de 4e Donut Deal 'vergund'¹⁰. Een schitterend voorbeeld van meervoudige koppelkansen (sociale transitie, democratische transitie, energietransitie). Het project sluit dan ook op verschillende manieren goed aan bij het gebiedsplan Gaasperdam, Driemond 2020. Het huidige project namelijk sluit aan bij de volgende focus opgaven:

Gebiedsplan 2020
Gaasperdam en
Driemond

¹⁰ <https://gaasperdamsgroengas.nl/actueel/>

Focusopgave 4: Verbeteren toegankelijkheid sociale basis door inzet informele netwerken

Niet alle bewoners maken gebruik van sociale basisvoorzieningen. Dit komt bijvoorbeeld omdat zij belemmerd worden door armoede, werkloosheid, laaggeletterdheid en eenzaamheid. Waar zelfredzaamheid niet vanzelf tot stand komt, is ondersteuning nodig. Om bewoners optimaal te laten participeren in Gaasperdam, is een sociale structuur nodig die dit stimuleert. Het huidige project kan hierin dan ook een belangrijke bijdrage leveren. Vanwege het feit dat het project actief de bewoners wil betrekken in de plannen, zullen deze bewoners zich meer gehoord voelen. Hierdoor ontstaat er een groter draagvlak voor de energietransitie. De interactie tussen bewoners, overheid, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties zal dit effect van 'gehoord worden' alleen maar meer versterken. Bovendien ontstaat er op deze manier een structuur van sociale cohesie tussen de bewoners.

Focusopgave 5: Activering

Er zijn veel kwetsbare gezinnen in de wijk Gaasperdam. De werkloosheid en het aandeel bijstandsgerechtigden is enorm hoog. Daarom maakt de gemeente Amsterdam zich sterk voor het vergroten van de sociale redzaamheid van deze bewoners en een betere sociaaleconomische positie van de wijk. Het huidige project draagt hier ook actief aan bij. Dit kan gebeuren op sociaal vlak (door meer intrinsieke motivatie te creëren bij de bewoners zullen zij actief betrokken zijn bij de energietransitie), daarnaast biedt het ook economisch perspectief (donut deals). De energietransitie in Gaasperdam zal leiden tot 'nieuwe beroepen' en zal dus bijdragen aan de werkgelegenheid in deze wijken.

Ontwikkelbuurten

De wijk Gaasperdam valt binnen het stadsdeel Zuidoost. Binnen het beleidsplan ontwikkelbuurten zijn een aantal doelstellingen opgesteld.

Een ontwikkelbuurt is een buurt die achterblijft bij de rest van de stad. De mensen die hier wonen hebben minder kansen en mogelijkheden dan andere stadgenoten.

In dit onderdeel wordt middels voorbeelden kort ingegaan op de aansluiting van huidige project met deze doelstellingen.

Verbetering van de kwaliteit van woningen, woonomgeving en gebouwde voorzieningen:

De eerdergenoemde Climate-Kic gevel aanpak, zal ertoe leiden dat op grote schaal nieuwe gevels tegen de bestaande gevels aan geplaatst kunnen worden. Hierdoor kan de energierekening voor bewoners, meestal met een kleine portemonnee, omlaag. De toepasbaarheid van de Climate Kic gevel wordt in het winkelcentrum van Reigersbos onderzocht en, indien kansrijk, nader uitgewerkt worden voor de 4-lagige bouw in Holendrecht en Gein. Deze isolerende aanpassingen zorgen voor een aantrekkelijke woning die zowel energiezuinig is als goed voor het milieu.

Verbetering van de leefbaarheid:

Besmettelijke BUURTKracht is een goed voorbeeld wat de leefbaarheid aanzienlijk zal doen laten stijgen in de wijk. De persoonlijke groei gaat ook over het ontwikkelen van leiderschap, en van kennis en vaardigheden (leerling, gezelschap, meester) om in steeds grotere kringen te werken. Het sociale

concept 'Besmettelijke BUURTKracht' ontwikkelt zich door tot een concept dat het ondernemerschap van wijkbewoners stimuleert en hiermee de leefbaarheid van wijk verbetert.

Verbetering van de sociaal-economische positie van de buurt en haar bewoners: 'Deel je rijk' gaat over sociaal ondernemerschap, waarbij de waardecreatie niet (of niet alleen) persoonlijk wordt toegeëigend, maar waar mogelijk eerlijk wordt gedeeld. Dit is een uitdaging in de context van wijkbewoners die in schaarste of armoede leven, en met vallen en opstaan leren om samen te werken om de koek groter te maken, zodat er meer te verdelen valt. Dus ook hiervoor geldt dat een leertraject 'Deel je rijk' met intervisie en persoonlijke coaching wordt geboden.

Koppeling van stedelijke ontwikkelingsgebieden met strategische buurtontwikkeling: Zie de onderstaand bij aansluiting op coalitieakkoord 2018-2022, duurzaam herstelplan en Economisch herstel- en investeringsplan 2021-2024.

Verbetering van de energetische kwaliteit (duurzaamheid) van de woningen - waaronder het Aardgasvrij maken van bestaande en nieuwbouw

Zie de onderstaand bij aansluiting op coalitieakkoord 2018-2022, duurzaam herstelplan en Economisch herstel- en investeringsplan 2021-2024.

Coalitieakkoord 2018 - 2022

Het coalitieakkoord 2018 - 2022 van Amsterdam sluit goed aan bij verschillende onderdelen van het project. Zo draagt het project bij aan de realisatie van een duurzame, democratische en verbonden stad. En zien we een wezenlijke bijdrage in het terugdringen van de CO₂ uitstoot. Amsterdam heeft de ambitie om in 2030 55% minder CO₂ uit te stoten. Met het huidige project zal een enorme afname aan aardgasverbruik plaatsvinden. Elke kuub aardgas dat wordt gebruikt gaat namelijk gepaard met ongeveer 0.00189 ton CO₂. Hierdoor kan het aardgasvrij maken van Gaasperdam een erg belangrijke bijdrage zijn aan de CO₂-reductie. Met de ontwikkelde methode kan in 10 jaar tijd de doelstelling van 50% CO₂ emissiereductie gerealiseerd worden in Gaasperdam. Naast deze reductie in CO₂ wil Amsterdam ook een trendbreuk realiseren en de transitie naar aardgasvrij nog meer versnellen. Om een leidende positie op het gebied van de energietransitie en Amsterdam aardgasvrij te realiseren, is een routekaart ontwikkeld om Amsterdam van het aardgas af te krijgen¹¹. Het uiteindelijke doel hiervan is om Amsterdam in 2040 aardgasvrij te maken. Dit komt neer op 650.000 woningequivalenten (woningen en ander vastgoed omgerekend naar woningen). Met de Quick-Fit wijkaanpak in Gaasperdam kan binnen 2,5 jaar al woonlastenneutraal 15-20% aardgasreductie gerealiseerd worden. Naast deze 'groene aansluiting' bij het coalitieakkoord draagt het project ook bij aan een economische groei. Deze groei ontstaat door het creëren van meer banen (denk aan energiecoaches, wijksupporters etc.). Vanwege de interactie tussen overheid, bedrijfsleven en de burgers sluit het project ook goed aan bij een inclusieve en democratische samenleving.

¹¹ <https://www.amsterdam.nl/bestuur-organisatie/volg-beleid/coalitieakkoord-uitvoeringsagenda/gezonde-duurzame-stad/klimaatneutraal/>

Duurzaam herstelplan

Het Duurzaam-herstelplan bevat zes geïdentificeerde 'motoren voor duurzaam herstel'¹² Het huidige projectplan sluit goed aan bij motor 2, de warmtetransitie, en motor 6, Duurzaam-MKBmotor. Het belangrijkste doel van motor 2 is het versneld aardgasvrij maken van woningen in de omgeving van het bestaande warmtenet. Hier wordt nadrukkelijk bij vermeld dat m.b.v. deze motor steeds meer bewoners betaalbare én duurzame warmte krijgen. Een doelstelling die ook nadrukkelijk aanwezig is in het onderhavige projectplan. Dit project sluit ook aan bij Motor 1 "De renovatie-motor". Door de QuickFit Plus aanpak voor aanvullende isolatiemaatregelen zoals vloer- spouwmuur- en dakisolatie wordt de energierekening van bewoners verlaagd, wat resulteert in meer energiezuinige woningen in de stad.

Economisch herstel- en investeringsplan 2021-2024

Zoals eerder aangegeven heeft corona een enorme impact gehad op de stad Amsterdam. Met deze impact wordt ook de kloof tussen arm en rijk vergroot en bestaat de kans dat klimaatproblematiek naar de achtergrond verdwijnt. Mede door de Covid-19 pandemie heeft de gemeente Amsterdam het beleidsplan economisch herstel- en investeringsplan 2021-2024 opgesteld. De belangrijkste missie van dit plan is een open, internationaal, innovatief en aantrekkelijk Amsterdam blijven. Ook in het (post)Covid tijdperk. Binnen dit beleidsplan is de energietransitie een belangrijk onderdeel. Binnen deze transitie zijn aardgasvrije wijken. De gemeente Amsterdam is projectpartner van dit project en vanuit een coördinerende en verbindende rol zijn zij betrokken bij diverse onderzoeken binnen het project. De Gemeente Amsterdam is dan ook goed op de hoogte van de eerdergenoemde beleidsplannen en zal erop toe zien dat het project hierop goede aansluiting zal vinden.

Uitstraling

Met dit project kan Amsterdam het voortouw nemen in de inclusiviteit van de bewoners in deze transitie. Door verdienmodellen te koppelen aan duurzame ontwikkeling (donut deals) ontstaan gemotiveerde burgers in wijken zoals Gaasperdam. Dit project zal een positief effect hebben op de uitstraling van de wijk en stad. Tegelijkertijd zal het project een positief effect hebben op de MKB-bedrijven die meedoen met het project en uiteindelijk ook op de regionale economie.

Uitstraling wijk en stad

Door corona is de kloof tussen arm en rijk alleen maar toegenomen, steeds meer mensen zien het nut niet meer in van het investeren in de energietransitie. Door dit project te bewerkstelligen laat Amsterdam niet alleen aan de bewoners van Gaasperdam zien dat ze belangrijk zijn tijdens deze transitie, het geeft een signaal af aan de rest van Nederland. Mede door dit project zullen duurzaamheid en circulariteit minder gezien worden als een luxe en juist meer als een noodzaak. Een goede afloop van dit project kan door inwoners van andere wijken gezien worden als voorbeeld. Bovendien kunnen andere steden dezelfde aanpak in de toekomst nog gebruiken als eventueel transitie handboek. De opgedane kennis en kunde kan namelijk worden gebruikt bij de transitie van andere wijken met gespikkeld bezit en lage sociaal-economische status of multiculturele samenstelling.

¹² https://www.amsterdam.nl/wonen-leefomgeving/duurzaam-amsterdam/publicaties-duurzaam-groen/duurzaam-herstelplan/?PagClsIdt=15845108#PagCls_15845108

Horizontale doelen/inclusiviteit

De reputatie van Amsterdam als een vrijzinnige en tolerante stad is te danken aan het vermogen van de stad om door de eeuwen heen nieuwe groepen op te nemen en op te laten gaan in één Amsterdam, waarin iedereen Amsterdammer is. Amsterdam is een superdiverse stad. Mensen van verschillende etnische herkomst, met een verschillende sociaaleconomische positie/ status en seksuele oriëntatie, mensen met en zonder religie wonen dicht op elkaar in buurten waarin geen enkele groep meer de numerieke meerderheid vormt. Deze diversiteit zal alleen maar toe nemen. Superdiversiteit is de nieuwe norm in de stad. Soepel en met wederzijds begrip en respect samenleven is niet altijd vanzelfsprekend. Om een vrije en tolerante stad te zijn, is permanente inzet nodig van de gemeente en Amsterdammers samen. Voor deze opgave is het nodig om een gemeenschappelijke taal te vinden waarmee we het gesprek over moeilijke onderwerpen met elkaar kunnen voeren. Daarbij mag en moet het soms zelfs knetteren. In de beste Amsterdamse traditie voeren we dit gesprek recht vanuit het hart, soms met een kwinkslag, maar in ieder geval altijd met respect. Werken aan verbondenheid is werken aan inclusiviteit in de stad. Dit creëren we door ontmoeting en dialoog te organiseren tussen Amsterdammers. Het sociale aspect van de transitie is in dit project één van de drie hoofdoelen. Dit betekent dat de inbreng van elke bewoner van de wijk als zeer belangrijk wordt gezien. Met het opstellen van donut deals kunnen verdienmodellen worden ontwikkeld binnen deze energietransitie. Deze verdienmodellen kunnen problemen binnen de wijk (baanzekerheid, inkomen) oplossen. Door de sterke onderzoeksbasis van dit project kunnen koppelkansen op het gebied van sociale cohesie en werkgelegenheid worden herkend en verzilverd, door onder andere:

- Armoede en denivellering tegengaan door besparing op de vaste lasten.
- Verbetering sociaal economische positie van de buurt en bewoners, o.a. door bestrijden energie armoede;
- Werkgelegenheid en de sociale cohesie in de wijk verbeteren door het oprichten van een fysieke locatie voor wijk verduurzaming (de Groene Hub), waar kwartiermakertrajecten opgericht kunnen worden voor alle bewoners.

Door een totale inclusieve aanpak in de wijk Gaasperdam wordt er ook rekening gehouden met andere horizontale doelen:

- Focus op inclusiviteit van zowel man als vrouw.
- Geen discriminatie op basis van vermogen, huisbezit of afkomst etc.

Totale inclusiviteit bestaat pas als de meningen en eisen van elke bewoner van de buurt worden gehoord en worden meegenomen in deze transitie. En daar streeft dit project dus ook naar.

Duurzaamheidstoets

Het huidige document heeft proberen aan te geven hoe het project Gebiedsgericht SLIM in Gaasperdam in aanmerking kan komen voor het React EU programma. Binnen het React EU programma sluit het huidige project goed aan bij a) een CO₂ vrije gebouwde omgeving en F) Voldoende human capital voor de transitie A t/m F.

‘Gebiedsgericht SLIM’ draagt bij aan het behalen van een CO₂ vrije gebouwde omgeving door de economische, sociale en democratische systeemkosten voor deze transformatie significant te reduceren. De faalkosten, als gevolg van het ontbreken van voldoende draagvlak, worden geminimaliseerd door een integrale transitieaanpak’.

De waaier aan sociale instrumenten moet de acceptatie van bewoners en gebouweigenaren (inclusief VVE's) van de energietransitie vergroten en leiden tot hogere deelname percentages aan beschikbare en betaalbare technische oplossingen en aan verlaging van volloopriscio's bij collectieve warmtevoorzieningen. Het democratisch transitie arrangement is een gebiedsgebonden energiecoöperatie, in coöperatief eigendom van bewoners waarin voorzien wordt van bijvoorbeeld warmtelevering voor het betrokken gebied. Hierin staat niet de techniek maar een niet-discriminerende, gelijkwaardige financiering van de techniek centraal. Deze financieringsarrangementen zullen zorgen voor een versnelde energietransitie van de Ontwikkelbuurten. Een waaier van technische arrangementen en kosten/batenanalyses voor gebouwtypen op basis van (combinaties van) bestaande collectieve en individuele technieken en meest voorkomende omgevingsvariabelen, zal ervoor zorgen dat de transitie naar een duurzame en circulaire gebouwde omgeving wordt versneld.

De sociale en democratische arrangementen richten zich voornamelijk op de sociaaleconomische aspecten van de energietransitie in de gebouwde omgeving. Vanuit een sociale benadering met behulp van theorieën zoals Donut Economie wordt de kern van het probleem rondom de vertraagde energietransitie aangeschreven.

Met praktische integrale vertaalslagen met o.a. Donut Deals en belemmeringen weg te nemen op hoger schaalniveau kunnen hier belangrijke stappen voorwaarts worden gezet. Hierdoor sluit het project tevens aan bij transitie bijdrage F; “Voldoende human capital voor de transitie A t/m F”.

Kostenbegroting

Voor het project Gebiedsgericht SLIM is gekozen om Methodiek 'e' (Handboek EFRO 2014-2020, pagina 30) te gebruiken om de totale projectkosten te berekenen. Bij deze methode wordt de omvang van alle subsidiabele kosten anders dan de loonkosten forfaitair berekend door de loonkosten (zoals bepaald op basis van deze systematiek) te vermenigvuldigen met 40%, zie de begroting die als bijlage is toegevoegd in het indienportaal voor nadere details.

Naam aanvrager	Subsidiabele kosten	Totale projectkosten
Energie Samen	€807.240,00	€807.240,00
De Groene Hub	€501.486,44	€501.486,44
Gemeente Amsterdam	€91.655,42	€91.655,42
Hogeschool Utrecht	€326.619,86	€326.619,86
ESCOM	€56.284,20	€56.284,20
Eigen Haard	€20.063,06	€20.063,06
Waternet	€104.059,48	€104.059,48
Klimaatmissie	€214.058,74	€214.058,74
TOTAAL	€2.121.467,20	€2.121.467,20

Uitgewerkt financieringsplan

Deelnemer	Wijze van financiering (indien v.t. door wie en onder welke voorwaarden)	Bewijslast
Bedrijfsbureau Energie Samen B.V.	Eigen middelen/vermogen	Geconsolideerde jaarrekening zie bijlage Energie Samen – consolidatie jaarrekening 2019
Stichting Hogeschool Utrecht	Eigen middelen/vermogen	Jaarverslag 2019 zie bijlage HU – jaarverslag 2019 of via https://www.hu.nl/jaarverslag
Coöperatie de Groene Hub U.A.	Cofinanciering	Garantstelling Gemeente AMS + garantstelling Stichting Triple I-S zie bijlagen: Gemeente Amsterdam – Garantstelling cofinanciering tbv de Groene Hub + Stichting Triple I-S – Garantstelling cofinanciering tbv de Groene Hub
Gemeente Amsterdam	Eigen middelen/vermogen	Jaarverslag 2019 zie Gemeente Amsterdam – jaarverslag 2019 of via https://www.amsterdam.nl/bestuur-organisatie/financien/jaarverslag-2019/

ESCom B.V	Eigen middelen/vermogen	Bankafschrift zie bijlage Escom - bankafschrift
Stichting Waternet	Eigen middelen/vermogen	Jaarrekening 2019 zie bijlage Stichting Waternet – jaarrekening 2019
Woonstichting Eigen Haard	Eigen middelen/vermogen	Jaarverslag 2019 zie bijlage Woonstichting Eigen Haard – jaarverslag 2019
Energievan B.V (Klimaatmissie Nederland)	Eigen middelen/vermogen	Jaarrekening 2019 zie bijlage Energievan B.V. – jaarrekening 2019

Introductie deelnemers tabel

Energie Samen, de penvoerder van dit project, heeft een uitgebreid en complementair consortium samengesteld, voortbouwend op een consortium betrokken bij een eerder project "Gaasperdam SLIM naar QuickFit Aardgasvrij" (mei 2019-dec 2020, gefinancierd door de gemeente Amsterdam, o.l.v. Stichting Cocratos) dat de wenselijkheid en haalbaarheid van GroenGas en QuickFit heeft verkend. In dit hoofdstuk worden alle betrokken partijen en hun motivatie tot deelname toegelicht.

Projectpartners	Belang deelname	Toegevoegde waarde project	Concrete bijdrage/activiteiten project	Trackrecord
Energie Samen (coöperatie, MKB)	Als landelijke koepel en belangenvereniging van organisaties in de energiesector werkt Energie Samen met burgerinitiatieven om duurzaamheidsprojecten tot een succes te maken. Het is haar doel om samen met de burger te realiseren dat iedereen kan meewerken en profiteren van een schone en betaalbare energievoorziening. Deze doelstelling verwacht zij te behalen met behulp van dit project.	Energie Samen is - op verzoek van Stichting Cocratos, de ontwerper van het Gaasperdamse project 2010-2020- penvoerder, verbinder en aanjager. De coöperatie is nauw betrokken in de energiesector en verschillende burgerinitiatieven. ES beheert en coördineert de technische aspecten van het project en is verantwoordelijk voor het behalen van de deliverables binnen de afgesproken termijnen. Energie Samen zorgt ervoor dat het React EU-project voldoet aan de financiële en contractuele afspraken en is als voorzitter van de Stuurgroep verantwoordelijk voor besluitvorming m.b.t. het werkprogramma, noodzakelijke veranderingen, impacts en risico's.	Vanuit een coördinerende rol betrokken bij diverse onderzoeken. Zoals bv. het onderzoek naar de beste GFE-route voor Amsterdam; het verkennen en ontwikkelen van de dromen, drijfveren en talenten van bewoners; en het ontwikkelen van een dupliceerbare aanpak voor een groene wijkhub en "Besmettelijke buurtkracht". Identificeren en rekruteren van lokale helden en de opleiding van kwartiermakers. Betrokken bij de ontwikkeling van BES, Quick-Fit aanpak, "Deel je rijk" en de "Donut Deals"	- Het Europese RESCOOP Plus, project, toolbox rond energiebesparing - Het Europese FLEXCoop project, tools rond flexibiliteit -Projectleiding coöperatieve wind en zon projecten -ontwikkelfonds coöperaties, financiering van coöperatieve energieprojecten -Participatie coalitie: versterken rol bewoners in regionale energie strategieën en aardgasvrije wijken
Gemeente Amsterdam (overheidsinstelling)	Amsterdam wil vooroplopen in de verduurzaming van woningen. Het is ook haar taak als gemeente om de verduurzaming van woningen te faciliteren, het liefst op een manier die de kosten voor de bewoners niet laat stijgen. Daarnaast heeft Amsterdam zich als doel gesteld om in 2050 een volledig circulaire stad te zijn en alle materialen en grondstoffen opnieuw te gebruiken.	De Gemeente Amsterdam streeft beleidsdoelen na die ook in dit project nagestreefd worden. Amsterdam heeft verder een zeer uitgebreid intern netwerk en een netwerk in de regio en kan hierdoor de juiste partijen aan elkaar verbinden wat ten goede komt aan de kwaliteit van dit project.	Amsterdam werkt op vele van de aspecten mee in dit project, onder andere door de uitrol van de donut deals en de andere sociale arrangementen, maar ook door onderzoek te doen naar de beste GFE-route voor Amsterdam en natuurlijk de technische en planologische mogelijkheden voor een verduurzaming van de wijk Gaasperdam.	- 67,5% CO ₂ -neutraal (2018) - 61.500 armaturen in de openbare ruimte hebben ledlampen (van de 150.000). - 15.000 zonnepanelen op gemeentelijke daken. - 74 groene daken (van de 700). - 1 waterbergend sportveld (op de Laan van Spartaan). - 11 kantoorpanden en werven, 1 sporthal en 1 zwembad zijn aardgasvrij (van de 95).

Klimaatmissie Nederland (onderneming, MKB)	De missie van Klimaatmissie Amsterdam is om energiezuinige, aardgasvrije, sociale koopwoningen (oa in Amsterdam ZuidOost) op een duurzame manier te renoveren. De ambitie is om dit op te schalen naar 3.500 woningen en dit door te ontwikkelen naar minimaal 10.000 woningen per jaar. Het verhogen van werkgelegenheid, verminderen van CO ₂ en energiearmoede, middels een one-stop-shop met een integrale aanpak.	Klimaatmissie Nederland organiseert en realiseert totaaloplossingen voor huiseigenaren waarbij woningen energievriendelijker, comfortabeler, en in veel gevallen aardgasvrij worden gemaakt. Door een schaalbare aanpak van collectieve renovatiepakketten, inclusief de ontwikkeling van een regeling voor mensen met een beperkte bestedingsruimte, zal de woonsituatie van bewoners en de leefbaarheid van de wijk worden verbeterd (integratie van sociaal en economisch beleid conform Masterplan Zuidoost).	Betrokken bij onderzoek en ontwikkeling in het technische transitie arrangement, en met name de gevelaanpak in Reigersbos in samenwerking met Stichting !Woon en de HU.	- Demowoning Reigersbos 70 - Gebiedsgericht SLIM is het vervolg op het proces in Amersfoort en Utrecht van Klimaatmissie Nederland en EU programma Climate KIC Deep Retrofit.
Hogeschool Utrecht (Publiekrechtelijke onderwijsinstelling)	De HU speelt graag in op huidige uitdagingen op het gebied van technologie en klimaat in onze samenleving. De kernactiviteit van de HU ligt o.a. in het samenbrengen van verschillende disciplines en invalshoeken om zo de kansen voor duurzame vernieuwing te kunnen benutten. Vanuit deze visie werkt de HU graag mee aan oplossingen voor het versnellen van de energietransitie	Het onderhavige project en de beoogde resultaten zijn gestoeld op een stevige sociaal-wetenschappelijke basis, waarbij eigenaarschap en collectieve actie centraal staan. Rijksuniversiteit Groningen en Hogeschool Utrecht lopen echter voorop in dit onderzoeksgebied en zullen hun expertise zowel toepassen als uitbreiden binnen dit project	Betrokken bij diverse ontwikkelingen en onderzoeken binnen het project zoals bv.: het verkennen en ontwikkelen van de dromen, drijfveren en talenten van bewoners; en het ontwikkelen van een dupliceerbare aanpak voor een groene wijkhub en "Besmettelijke buurtkracht". Identificeren en rekruteren van lokale helden en de opleiding van kwartiermakers. Ontwikkeling BES, het Escom model, "Donut Deals" en "Deel je rijk". HU is onderdeel van de eerdergenoemde stuurgroep van dit project.	- City Deal Circulair - Conceptueel Bouwen Projecten o.a.: SIA Raak: Lets Talk Energie '15-'16- '17 MVI STEM '15-'16- (verbetering communicatie) Horizon 2020 ENPOR '20-'24 (bestrijding energiearmoede) SIA sociale aspecten energietransitie '20-'22, TKI Inside Out 2018-2020 & TKI ONRA 2019 (renovatieoplossingen voor hoogbouw) MMIP IEBC '20-'21
De Groene Hub (Coöperatie, MKB)	De Groene Hub wordt de nieuwe gebiedsspeler van en voor de bewoners van Gaasperdam. In deze wijkorganisatie krijgt het ondernemerschap van de bewoners vorm om Gaasperdam gezond en duurzaam in de benen te krijgen. De Groene Hub is in september 2020 door Stichting Cocratos opgericht voor dit doel. Concreet geeft zij inhoud aan een doe- en leergemeenschap voor sociale en duurzame koplopers.	De Groene Hub wordt ingericht als een incubator voor wijkverduurzaming en nieuwe initiatieven met ondersteuning van bewoners die mee willen doen om Gaasperdam(mers) gezond, groen en samenredzaam in de benen te helpen. De Groene Hub is onderdeel van de stuurgroep van dit project.	De Groene Hub is co-creator van de Slimme Quick-fit wijkaanpak middels Besmettelijke BUURTkracht en betrokken bij het ontwikkelen van de derde weg naar Aardgasvrij mbv GroenGas, van BES, de Escom aanpak, "Donut Deals".	2 lopende Donut deals: - Smart window dressing - Quickfix-Brigade Op de rol: - Inzameling van GF-E in samenbeheer - minivergister & rattenplan
Escom (MKB, BV)	Escom heeft een energie transitie concept ontwikkeld bestaande uit een combinatie van technologie, kennis en innovatieve producten waardoor de energietransitie mogelijk gemaakt kan worden. In combinatie met een project waarbij burgerparticipatie, betrouwbaarheid en betaalbaarheid centraal staat, maken zij hun concept graag tot een succes.	Escom heeft een model ontwikkeld voor 4-lagige/hoogbouw voor minimaal 40 woningen/appartementen met een aardgasverbruik van 30.000 m ³ en het betreft een intelligente mix van PVT-panelen op het dak, een warmtepomp, en een warmtebuffer (WKO of warmtebatterij) en software	Ontwikkeling en uitrol van het Escom model. Ontwikkelen van een nieuw inclusief financieel arrangement om energiearmoede tegen te gaan.	- Project: Woonstad Rotterdam - Project: St. Pim Senior - Project: IPKW, BASF-pand - Siza Zorginstellingen - Volkshuisvesting Arnhem
Waternet (Stichting)	Van nul af aan is Waternet betrokken bij het onderzoeken van de wenselijkheid en haalbaarheid van het lokaal vergisten van het	Waternet wil bijdragen aan de energie- en warmtetransitie. Dat kan langs meerdere wegen, zowel via warmtenetten als via all-electric en/of	Waternet zal als uitvoeringsorganisatie voor riolering namens de gemeente en afvalwaterzuiveringen voor het	- Struviet uit rioolwater voor mest - Biogas uit slib

	rioolwater van Gaasperdam mbv de AHPD-technologie, tot GroenGas (in het project "Gaasperdam SLIM naar QuickFit Aardgasvrij", 2019-2020). Met 'Gebiedsgericht SLIM' (2021-2023) kan Waternet ook haar expertise inzetten in de praktijk en zo haar missie om Nederland te verduurzamen proberen te behalen.	GroenGas. Thermische energie uit de watercyclus – aquathermie – kan daaraan ook een substantiële bijdrage leveren. Daarnaast kan Waternet haar expertise op het gebied van ondergrondse leidinginfrastructuren inzetten.	Waterschap bijdragen aan verschillende technische middelen die in dit project ingezet kunnen worden om de energie- en warmtetransitie in de buurt te verwezenlijken.	- Warmte uit water op Strandeiland Amsterdam
Eigen Haard (stichting)	Woningcorporatie Eigen Haard heeft als missie zich in te zetten voor verduurzaming van haar woningbezit. In dit project wil Eigen Haard ervaring opdoen met op een nieuwe manier samenwerken met woningeigenaren en huurders in VvE verband met gespikkeld bezit, zoals de VvEs Senso 1 en 2 met 935 woningen in Holendrecht.	Voor het project is het belangrijk dat partijen vanuit alle perspectieven betrokken kunnen worden. Een relatief groot deel van woningen valt onder een woningcorporatie en zij hebben zeggenschap m.b.t. verduurzaming van de woningen. Woningcorporaties hebben vaker voor dergelijke uitdagingen gestaan en zijn nauw(er) verbonden met bewoners (dan bijvoorbeeld de overheid). Eigen haard heeft een aanzienlijk deel van de woningen in Gaasperdam onder haar hoede en kan hierdoor als testfabriek worden gebruikt.	Eigen Haard is co-creator van de Senso I en II aanpak waarin de uitdaging wordt aangepakt om boven op een voorgenomen renovatie een aardgasvrijkop te zetten, mits kostenneutraal voor de bewoners.	- Statenjachtstraat 182-356 – SAVE - Het Hamerkwartier - Gouwpark ZMC - Spaardammerhart (De Verbinding)

Introductie betrokken side-partners tabel

Betrokken bij project	Belang deelname	Toegevoegde waarde project	Concrete bijdrage/activiteiten project	Trackrecord project
Samen Energie Neutraal (SEN) (Stichting)	SEN gelooft erin dat het versnellen van de energietransitie in ieders belang is en dat deze versnelling mogelijk gemaakt kan worden door burgerparticipatie. Vanuit deze gedachte hebben ze de Quickfit methode ontwikkeld en dit past perfect bij dit beoogde project.	Als bedenker van de Quick-fit wijkaanpak heeft SEN de benodigde kennis om dit verder te ontwikkelen en repliceerbaar te maken. SEN werkt al jarenlang samen met de RUG en een bewonersdelegatie m.b.t. het thema van dit project. SEN richt zich hierbij voornamelijk op het inzetten van buurtteams en social media.	Samen Energie Neutraal is bedenker van de Slimme Quick-fit wijkaanpak. Zij mede-ontwikkelen de uitrol hiervan met het doel dit repliceerbaar te maken voor heel Nederland.	- In tien stappen naar energieneutraliteit, samen met je burens, buurtschap of stadswijk - Rapport eensgezind energieneutraal
Alliander (NV, grootbedrijf)	Alliander is verantwoordelijk voor het netwerkbeheer van elektra en gas. Aan hen de taak om het medemogelijk te maken dat de transitie naar een gasloos Nederland een succes wordt. Als er mogelijkheden zijn om de participatie van de burger te vergroten, dan werken zij graag mee.	De ambitie is het ontwikkelen van een schaalbaar model voor de toepassing van het Buurt Energie Systeem (BES), waarin publieke belangen van het energiesysteem beter zijn geborgd en drempels in de transitie in de bestaande bouw omgeving worden verlaagd. Hiervoor wil Alliander met een aantal coalitiepartners het concept in co-creatie met gemeenten en buurten ontwikkelen met de focus op sociaal/ democratische aspecten.	Alliander heeft het initiatief genomen tot het Modulair Energie Systeem (MES). Verantwoordelijk voor het uitwerken van de businesscase BES per locatie, b.v. door het inrichten van ontwikkelwerkplaatsen.	- 3.444 MW Zonne-Energie - 14,5 miljoen M3 Groen Gas - 1.714 MW Windenergie - 8.459 laadpalen
Rijksuniversiteit Groningen (Publiekrechtelijke onderwijsinstelling)	Als onderzoeksinstituut heeft de RUG het doel om het onderzoeks-, ontwikkel- en leerniveau van Nederland zo hoog mogelijk te maken. Een van de ambities voor 2020 is kennis toepasbaar maken om het innovatieve karakter van het onderzoek te verhogen. Vanuit deze gedachte en de ervaring in genoemde sociologische theorieën in dit project, werken zij graag mee	De RUG is net zoals de andere onderzoeksinstellingen betrokken bij het ontwikkelingswerk en onderzoek van uiteenlopende methoden, trainingen, vraagstukken en oplossingen. Met name de ervaring vanuit sociologisch oogpunt in sampling design, dataverzameling- en analyse en de vertaling hiervan naar beleid is van grote toegevoegde waarde voor het project. Er is gekozen voor de RUG vanwege hun specialisme in dit vakgebied.	Betrokken bij diverse ontwikkelingen en onderzoeken binnen het project zoals bv.: het verkennen en ontwikkelen van de dromen, drijfveren en talenten van bewoners; organisch ontwikkelen; en het ontwikkelen van een dupliceerbare aanpak voor een groene wijkhub en "Besmettelijke buurtkracht". Identifieren en rekruteren van lokale helden en de opleiding van kwartiermakers.	- Academic Ranking of World Universities, #69 - The World University Rankings, #80 - Opleiding: Methodologie en dataverzameling (SOBA106A)
AMS Institute (stichting, MKB)	AMS Institute richt zich op sociale en maatschappelijke uitdagingen en brengt hierin talent, engineers, designers en wetenschappers bijeen om gezamenlijk geïntrigeerde oplossingen te ontwikkelen. Vanuit ervaring in maatschappelijke vraagstukken en de wens om bij te dragen aan een circulaire economie werkt AMS institute graag mee aan dit onderzoek	AMS heeft veel ervaring in technologische, systeem, maatschappelijke vraagstukken omtrent energie, circulariteit en de klimaatverandering. Voor dit project is AMS betrokken bij ontwikkelingswerk en validatie en review van onderzoek rondom vergistingsmethoden en technische analyses.	AMS valideert en review van uitgevoerd onderzoek naar verschillende vergistingsmethoden waaronder CirC Biovergisting en de beste GFE-route voor Amsterdam.	- Smart Urban Mobility Noord/Zuidlijn - AAMS Weather monitoring in cities - Societal Value of Smart Energy Systems
CirC (BV, MKB)	CirC kan met dit project haar expertise toepassen op de wijk en zo de Biodigester inzetten.	CirC is gespecialiseerd in duurzame oplossingen voor de gebouwde omgeving. CirC kan met zijn ervaring en de compacte en innovatieve BioDigester helpen aan een duurzame transitie in de wijk gaasperdam	CirC zal de minivergister ontwerpen en leveren aan de wijk.	- CirC BioDigester 50 in de Amsterdamse wijk Holendrecht

Firan (BV, grootbedrijf)	Voor Firan is de transitie in deze wijk een goede mogelijkheid om bij te dragen aan de duurzame energie-transitie in de gebouwde omgeving.	Firan is gespecialiseerd in slimme energieoplossingen voor de gebouwde omgeving. Als expert in het ontwikkelen, realiseren en exploiteren van energieinfrastructuren zal Firan betrokken zijn bij de transitie van deze wijk.	Firan zal samen met de andere partners werken aan slimme energie-oplossingen voor Gaasperdam.	- Collectief warmtenet Haarlem Schalkwijk
02025	02025 is een netwerk en platform voor en door Amsterdamse energiepioniers die verder willen kijken dan onze eigen voorkeur. Een community van koplopers in de energietransitie die samen de stad koploper in duurzame energie willen maken.	02025 verbindt een community van koplopers in de Amsterdamse energietransitie die elkaar helpen met het effectiever verduurzamen van hun stad. Als bewoners en organisaties vinden we elkaar, leren we van elkaar en versterken we elkaar in de realisatie van schone, eerlijke en veilige energie voor heel 020. In 2025.	02025 is partner en betrokken bij de activiteiten 4.7 en 4.8 en zet zich in op het gebied van proces- en systeem innovatie. 02025 is een verbinder van de triple helix en technische arrangementen.	- 'Wij krijgen Kippen' (heet nu 02025)
ROC (Publieksrechtelijke onderwijsinstelling)	Het ROC heeft het voornemen om samen met stichting WOON! Een samenwerking op te zetten om de inzet van Quickfix brigades te versterken en hier stageplaatsen aan te koppelen. Hierdoor kan de woningvoorraad sneller verduurzaamd worden.	Het ROC heeft al ervaring met het opzetten en samenstellen van QuickFix-Brigades, wat van pas komt bij dit project.	Door ontwikkelen van 'Donut Deals' in Gaasperdam en expertise leveren voor de Quickfix brigades.	- QuickFix brigades
Overstekend Wild (Coöperatie, MKB)	Overstekend Wild ziet interessante aanknopingspunten met het bedrijfsleven in/rond Amsterdam om te participeren in trajecten in Gaasperdam en in de gehele regio Amsterdam om tot nieuwe Donut Deals te komen. Wij onderschrijven volledig de doelstellingen van De Groene Hub en zien de praktische en pragmatische realisatiekracht van De Groen Hub als een voorbeeld in de inclusieve energietransitie.	Overstekend wild heeft door het pas ingezette co-traject met de Groene Hub al ervaring met communicatie strategieën. Hierdoor kan Overstekend Wild goed strategie inzetten bij het ontplooiën van donut deals.	In het voorjaar van 2021 zal Overstekend wild we in samenwerking met De Groene Hub gezamenlijk initiatieven voor nieuwe Donut Deals ontplooiën. Coöperatie overstekend wild zet zowel op het gebied van 'engagement' op microniveau als publicitaire aandacht graag strategie en middelen in.	- Coöperatie Overstekend Wild (strategen en creatieve in communicatie) heeft in het najaar/winter 2020 een intensief co-creation traject ingezet om de basis te leggen voor de positionering en communicatiestrategie van De Groene Hub.
!Woon (Stichting, grootbedrijf)	Stichting !Woon wil in samenwerking met bewoners van het aardgas afstappen. Aan de hand van een lopend project vertrouwen zij erop dat dit mogelijk gemaakt kan worden. Stichting !Woon gelooft dat bewoners meer bereid zijn mee te werken aan de overstap als zij betrokken worden bij het gehele traject, waar dit project voor staat.	Woon! Houdt zich bezig met de participatie van bewoners voor de Climate Kic gevelaanpak in samenwerking met Klimaatmissie voor de buurten Holendrecht en Reigersbos. De stichting ondersteunt de bewoners in Gaasperdam en is nauw verbonden met hen. Zij weet welke belangen bewoners nastreven en kunnen als schakel dienen tussen de bewoners en de overheid.	Door het ontwikkelen van 'Donut Deals' en een Climate Kic gevelaanpak in samenwerking met Klimaatmissie Nederland	- Climate Kic gevelaanpak

